

ВІЙНА У ЦИФРОВОМУ ВИМІРІ ТА ПРАВА ЛЮДИНИ

**Аналітичний звіт
за листопад 2022 р.**

24 лютого 2022 р. відбулося широкомасштабне вторгнення російської федерації в Україну. Цього ж дня Указом Президента України на всій території нашої держави було введено воєнний стан.

Вторгнення торкнулося не лише українських міст, сіл і селищ, а й українського кіберпростору. Ворожі хакери спрямували чимало зусиль на те, щоб поширити дезінформацію та порушити нормальну діяльність об'єктів критичної інфраструктури України, зокрема, в енергетичному та фінансовому секторах, а також у сфері надання державних послуг. Кожен день спеціалісти профільних державних органів разом з українськими кіберволонтерами та союзниками з усього світу ведуть запеклу боротьбу з окупантами та їхніми помічниками у віртуальному світі.

Описана ситуація не могла не позначитися на цифрових правах людини. ГО «Платформа прав людини», після представлення п'ятох звітів «Війна у цифровому вимірі та права людини», які охопили період з 24 лютого 2022 року по 31 жовтня 2022 року та представлені на сайті ГО «Платформа прав людини»¹ продовжує збирати і аналізувати через призму прав людини факти про події у кіберпросторі під час війни.

---

¹ <https://www.ppl.org.ua/monitoring/monitoring-cifrovix-prav>

ЗМІСТ

<u>КЛЮЧОВІ ПІДСУМКИ .....</u>	<u>3</u>
<u>КІБЕР (ХАКЕРСЬКІ) АТАКИ.....</u>	<u>5</u>
<u>ФІШИНГ АТАКИ.....</u>	<u>7</u>
<u>ПОШИРЕННЯ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ .....</u>	<u>8</u>
<u>ШАХРАЙСТВО В МЕРЕЖІ.....</u>	<u>22</u>
<u>БЛОКУВАННЯ ВЕБ-РЕСУРСІВ .....</u>	<u>23</u>
<u>ДОСТУП ДО ІНТЕРНЕТУ .....</u>	<u>27</u>
<u>СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ.....</u>	<u>27</u>
<u>ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ.....</u>	<u>36</u>

КЛЮЧОВІ ПІДСУМКИ

Під час моніторингу подій, що відбувались у сфері цифрових прав у листопаді 2022 року, було виявлено наступні проблеми:

- 1) 402 009 кібератак, які були здійснені на державний сектор та про які повідомила Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України (далі - Держспецзв'язку) у відповідь на запит ГО «Платформа прав людини» (далі - ППЛ). У відкритих джерелах зафіксовано два повідомлення про кібератаки. Doss атак зазнали інтернет видання: Миколаївське інтернет-видання "НикВести" та сайт українського інтернет-видання "Детектор медіа".
- 2) 1 172 572 фішинг атак, про які повідомила Держспецзв'язку. Також, під час моніторингу було виявлено новий фішинг у Telegram. Користувачам надходило повідомлення ніби від підтримки месенджера про те, що їх обліковий запис був обмежений у зв'язку з підозрілою активністю. Щоб продовжити користування сервісом просили перейти за посиланням, яке було шкідливим.
- 3) 150 випадків поширення дезінформації шляхом розповсюдження неправдивих повідомлень. Основними темами дезінформаційних повідомлень були:
  - ситуацію, яка склалась в листопаді з енергопостачанням в Україні;
  - звинувачення Збройних Сил України в обстрілах мирного населення, використання гуманітарних коридорів для ведення боїв та інших злочинах;
  - звільнення Херсону;
  - відносини між Україною та Польщею;
  - звинувачення української влади у небажанні йти на переговори;
  - Україна — це нацистська країна;
  - західні країни почали відмовляти Україні в зброї;
  - дискредитація українських волонтерів;
  - обстріли Запорізької АЕС;
  - звинувачення США та країн Європи у війні проти росії;
  - війська США та країн Європи воюють в Україні;
  - створення ядерної бомби в Україні;
  - продовольча криза в Європі;
  - біолабораторії в Україні;
  - українські втрати.

- 4) У звітному періоді хакери використовували різні шахрайські схеми для викрадення інформації або коштів. Зокрема, в листопаді було виявлено 5 шахрайських схем введення українців в оману. В умовах війни злочинці використовують нові способи та засоби для досягнення своїх цілей.
- 5) Здійснювались та продовжували діяти позасудові блокування веб-ресурсів або інформації на веб-ресурсах, зокрема:
  - продовжують діяти 854 блокування веб-ресурсів за ініціативи Національного центру оперативно-технічного управління мережами телекомунікацій (далі може бути - НЦУ) при Держспецзв'язку;
  - українські ІТ-волонтери заблокували або ускладнили роботу понад 900 російських веб-ресурсів;
  - 4 повідомлення про блокування інформації платформами спільного доступу:
- 6) Незалежна англійська компанія NetBlocks з питань моніторингу інтернету 15 листопада 2022 року повідомляла, що 33% України без інтернету через масову ракетну атаку росії. За їх даними в Україні спостерігався значний збій роботи інтернету, показники національної підключеності упали до 67%.²
- 7) Мала продовження практика притягнення до кримінальної відповідальності за частиною першою статті 111-1 КК України, яка передбачає відповідальність за заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України та призначення покарання у вигляді “позбавлення права обіймати певні посади або займатись певною діяльністю на строк від 10 до 15 років” непрацюючим особам. Тобто, особам, які в силу своїх соціальних статусів ніколи посад не займали і, відповідно, не несуть реального покарання за вчинені злочини. Проблема продовжує існувати, оскільки частина перша статті 111-1 КК України передбачає лише один безальтернативний вид покарання, який за своєю правовою природою є факультативним в інших складах злочинів.
- 8) Зафіксовано 44 повідомлення про відкриття кримінальних проваджень за ст. 111-1, 114-2 та 436-2 КК України.
- 9) Було виявлено, що розпорядник Єдиного реєстру судових рішень закрит доступ до судових рішень, які стосуються притягнення до відповідальності за статтями ККУ, що містять заборону поширення певних видів інформації.
- 10) Під час моніторингу судової практики було виявлено 7 вироків в кримінальних справах, які безпосередньо стосуються питань свободи

---

² <https://www.facebook.com/dslua/photos/a.1778694408840737/5767785983264873/>

вираження поглядів. У 5 з них є факти, що свідчать про можливе порушення цифрових прав:

- 5 рішень, в яких не міститься інших способів аналізу поширеної інформації судом, крім посилань на висновки експертів-лінгвістів. Подібна судова практика свідчить про підміну ролі і повноважень суду практикою відповідних судових експертів;
- За наслідками розгляду 7 кримінальних справ одна особа, з числа тих, кого було визнано винними у вчиненні злочинів, понесли реальне покарання. Більшість засуджених було звільнено від відбування покарання на підставі статті 75 КК України.

- 11) Було виявлено проблему кваліфікації однотипних дій та, відповідно, застосування різних видів покарання до осіб, які здійснювали поширення інформації в одних і тих самих соцмережах, в той самий спосіб та схожого змісту.
- 12) Було виявлено 4 судових справ в цивільних справах, які порушують стандарти прав людини в контексті застосування обмежень у сфері свободи вираження поглядів та в яких одночасно застосовано такі способи правового захисту, як спростування та видалення спірних відомостей без обґрунтування необхідності в цьому.
- 13) Було проаналізовано 314 запитів на отримання публічної інформації, які були направлено за допомогою веб ресурсу “Доступ до правди”,³ серед яких виявлено 22 неправомірні відмови у наданні інформації. Розпорядники відмовляли із посиланням на той факт, що форма запиту не відповідає вимогам законодавства, в той час, як вона відповідала (11 таких відмов). Продовжували посилатись на воєнний стан, як на обставину непереборної сили (7 відмов). В інших відповідях розпорядники відносили запитувану інформацію до інформації з обмеженим доступом або зазначали, що вона не створена (3 такі відповіді).
- 14) В листопаді продовжував бути обмеженим доступ до 19 публічних електронних реєстрів. Існують сумніви щодо необхідності закриття низки реєстрів і того наскільки такі дії є пропорційними та доцільними для досягнення мети – забезпечення захисту національної безпеки й оборони. Відповідно до вимог ч.3 ст.6 Закону України “Про доступ до публічної інформації” інформація з обмеженим доступом має надаватися розпорядником інформації, якщо він правомірно оприлюднив її раніше.

Детальніше із зібраною та систематизованою під час моніторингу інформацією можна ознайомитись далі.

КІБЕР (ХАКЕРСЬКІ) АТАКИ

В листопаді 2022 року Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації у своєму звіті про роботу Системи виявлення вразливостей і реагування на кіберінциденти та кібератаки Оперативного центру реагування

³ <https://dostup.pravda.com.ua>

на кіберінциденти Державного центру кіберзахисту при Держспецзв'язку,⁴ повідомляла, що з початку широкомасштабного вторгнення було зафіксовано зростання кількості кіберінцидентів та кібератак на державні інформаційні ресурси та об'єкти критичної інформаційної інфраструктури.

За інформацією, зазначеної у звіті, у III кварталі 2022 року за допомогою засобів Системи виявлення вразливостей і реагування на кіберінциденти та кібератаки було опрацьовано 24 млрд подій інформаційної безпеки.

Основною метою хакерів є кібершпіонаж, порушення доступності державних інформаційних сервісів та знищення даних інформаційних систем. Фахівці Державного центру кіберзахисту зафіксували істотне зростання розповсюдження шкідливого програмного забезпечення, яке дає можливість хакерам викрадати дані чи й взагалі знищувати їх.

Порівняно з попереднім кварталом, кількість подій інформаційної безпеки з високим рівнем критичності зростає у 3,8 рази, кількість зареєстрованих кіберінцидентів із високим рівнем критичності зростає на 128%.

За атрибуцією абсолютна більшість кіберінцидентів пов'язана з хакерськими угрупованнями, що фінансуються урядом РФ. Зокрема, це UAC-0010 (Gamaredon) та інші. У III кварталі 2022 року основною мішенню хакерів із російської федерації були фінансовий та комерційний сектори, а також українські державні та місцеві органи влади. Найбільшу частку подій інформаційної безпеки можна пов'язати з АРТ-угрупованнями та хактивістами.

За інформацією, яку Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації надала ППА у відповідь на запит, кількість кібератак, що були здійснені російськими кіберзловмисниками в листопаді 2022 року становить - 402 009, що є значно меншою ніж в попередні місяці (25 165 386 у вересні та 65 048 304 у жовтні). Всі кібератаки, про які повідомила Держспецзв'язку були здійснені на державний сектор, оскільки служба фіксує та здійснює протидію кібератакам через систему захищеного доступу державних органів до мережі інтернет.

Під час своїх атак ворог використовував наступні способи втручання у мережі (перелік категорій кіберінцидентів відповідно до методів здійснення розроблений Урядовою командою реагування на комп'ютерні надзвичайні події України, яка функціонує в складі Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України - CERT-UA):⁵

- 1) Сканування (збір інформації про системи або мережі) - 152 374 атак;
- 2) Спроби експлуатації вразливості (спроби вторгнення з використанням вразливості у системі, компоненті чи мережі) - 35 505 випадків;
- 3) Шкідливе підключення (спроби з'єднання від/до IP/URL - адреси, пов'язаної з відомим ШПЗ, наприклад C2C або ресурсом розповсюдження компонентів, пов'язаних із активністю певної бот-мережі) - 149 466 спроб;
- 4) Спроби авторизації або входу в систему (спроба входу до служб або механізмів доступу, невдала спроба підбору автентифікаційних даних чи

⁴ <https://scpc.gov.ua/article/163>

⁵ <https://cert.gov.ua/recommendation/16904>

використання раніше скомпроментованих вже не актуальних даних) - 63 776 випадків;

- 5) Атаки на відмови в обслуговуванні Dos/Doss (вплив на нормальне функціонування системи чи сервісу, що досягається направленням з одного чи багатьох джерел до цільового ресурсу запитів для перенасичення пропускної здатності чи системних ресурсів) - 536 атак;
- 6) Спам (надсилання небажаних повідомлень або великої кількості повідомлень) - 352 випадків.

В свою чергу, із інформації отриманої шляхом моніторингу загальнодоступних джерел, нами було зафіксовано повідомлення про те, що у листопаді Doss атак зазнали два інтернет видання: Миколаївське інтернет-видання "НикВести" та сайт українського інтернет-видання "Детектор медіа".

ФІШИНГ АТАКИ

Перелік категорій кіберінцидентів⁶ відносить фішинг до методів збору інформації зловмисниками, який відбувається за допомогою методів соціальної інженерії (масової розсилки електронною поштою, спрямованої на збір даних, яка може містити посилання на фішингові сайти). У листопаді 2022 року Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації було зафіксовано 1 172 572 фішинг атак на державний сектор. Про це Держспецзв'язку повідомила у відповідь на запит.

Урядова команда реагування на комп'ютерні надзвичайні події України CERT-UA в листопаді фіксувала розсилання електронних листів начебто від імені Держспецзв'язку зі шкідливим посиланням.⁷ Кібератаку приписували групі UAC-0010 (Armageddon). У разі переходу за посиланням завантажувався HTML-файл, який містить JavaScript-код, що забезпечував створення на комп'ютері жертви RAR-архіву, наприклад "08.11.2022.rar". Згаданий архів містить файл-ярлик "Засоби ТЗІ, які мають експертний висновок про відповідність до вимог технічного захисту інформації.lnk", відкриття якого призводило до завантаження і запуску шкідливих програм, зокрема для викрадення файлів.

Також, під час моніторингу було виявлено новий фішинг у Telegram. Користувачам надходило повідомлення ніби від підтримки месенджера про те, що їх обліковий запис був обмежений у зв'язку з підозрілою активністю. Щоб продовжити користування сервісом просили перейти за посиланням, яке було шкідливим.⁸

⁶ <https://cert.gov.ua/recommendation/16904>

⁷ <https://cert.gov.ua/article/2681855>

⁸ <https://www.facebook.com/dslua/photos/a.1778694408840737/5749979551712183/>

ПОШИРЕННЯ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ

В листопаді 2022 року росія продовжувала вести масштабну інформаційну війну проти України, використовуючи для своїх цілей різноманітні інформаційні ресурси та залучаючи до цього величезну кількість людей. Метою російських кіберзлочинців було масштабне розповсюдження дезінформації не тільки на території росії та України, а також створення негативного фону навколо “українського питання” для зниження рівня підтримки України по всьому світу.

Зокрема, в мережі поширювали дезінформаційне відео проти вступу України до НАТО. Йдеться про відео “6 причин, чому Україна не має вступати до НАТО”, автором якого нібито є орган ЄС щодо навчання у сфері спільної безпеки European Security & Defence College. Центр протидії дезінформації при РНБО зазначав, що інформація про авторство відео не відповідає дійсності, та, окрім того, зауважував, що фейковими виявилися й основні тези згаданого відео:⁹

- ЄС буде змушений зупинити реформу “зеленої” енергетики, оскільки надані кошти будуть спрямовані на відновлення України;
- ЄС оплачуватиме допомогу Україні від НАТО коштом державних медичних програм;
- ЄС буде змушений боротися з дедалі більшою українською корупцією.

І саме про випадки української корупції, ніби, повідомляв у своїй доповіді GRECO — орган Ради Європи з антикорупційного моніторингу. У німецьких соцмережах та блогах поширювали інформацію про те, що начебто Європа надала за 9 місяців товарів на 360 мільйонів євро, з яких товари на суму 342 мільйони були вкрадені. Також, в повідомленнях стверджують, що в Запоріжжі та області було вкрадено 22 морські контейнери, 389 залізничних вагонів та 220 вантажівок із гуманітарною допомогою.¹⁰ Як писали німецькі фактчекери з проекту Correctiv,¹¹ такої доповіді не існує. Жодного підтвердження того, що гуманітарна допомога в Україні розкрадається, в Європі не мають. Є повідомлення, що СБУ розслідує випадки спекуляції або крадіжки гуманітарної допомоги, але це зовсім не ті масштаби й не ті суми. Що більше, пропагандисти набрехали навіть в загальних цифрах: Європа надала Україні гуманітарної допомоги товарами на суму 335 мільйонів гривень – тобто менше, ніж «вкрали» в Україні на думку авторів фейку. Російська пропаганда постійно намагається переконати Європу в тому, що Україна – корумпована країна, в якій продають і гуманітарну допомогу, і зброю, що надають країни-партнери, і вона

⁹ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/3035>

¹⁰ <https://disinfo.detector.media/post/v-ukraini-rozikraly-ievropeisku-humanitarnu-dopomohu-na-342-miliony-ievro>

¹¹ <https://correctiv.org/faktencheck/2022/11/23/ukraine-angeblicher-korruptionsbericht-ueber-veruntreuung-von-eu-hilfsgeldern-existiert-nicht/>

опиняється або в Європі, або на Близькому Сході. Насправді ж не існує доказів того, що зброя, яку отримала Україна, була б перепродана або вкрадена.

Окрім цього, у Twitter та на ультраправих американських вебсайтах поширювали повідомлення про раптове падіння криптообмінної платформи FTX через серйозну кризу ліквідності. У дописах розповідали, що нібито мільярди доларів, надані адміністрацією Байдена на допомогу Україні під час війни, спрямовують через FTX назад до США на фінансування проміжних виборчих кампаній демократів. Припускають, що FTX та Україна були посередниками у злочинних схемах маніпуляцій коштами платників податків США.¹²

Також, російська пропаганда намагалась просувати меседж про русофобію та дискримінацію росіян за кордоном. Російські медіа та проросійські акаунти в соцмережах поширювали відео з логотипом Euronews та з використанням схожого стилю англійських субтитрів. У сюжеті йшлося про те, що нібито аукціонний дім Bolland & Marotz проводить аукціон, на якому учасники зможуть придбати листи Достоевського, рукописні нотатки Чайковського, серію ескізів Врубеля та інші експонати. Ба більше, після продажу всі ці експонати, нібито, будуть знищені, адже Росія дискредитувала себе у війні з Україною. Тож знищення російської культурної спадщини є логічним наслідком. Сюжет, який поширювали від імені Euronews, вигаданий, медіа не готувало такого сюжету. Аукціонний дім Bolland & Marotz також спростував організацію подібного аукціону.¹³

Окрім цього, росія продовжувала маніпулювати історичним контекстом та перемогою у Другій світовій війні, забуваючи про внесок інших держав. Російські пропагандисти систематично звинувачувала Україну й решту держав у нацизмі. «росія має право карати нацистів всюди» - такий меседж поширювали у телеграм-каналах з посиланням на статті 106 і 107 Статуту ООН, які, ніби, дозволяли Росії напасти на Україну. Нібито ці статті надають «переможцям» Другої світової війни право вживати заходів проти «ворожих країн». Для цього їм потрібно повідомити про свої плани іншим «країнам-переможницям», але не обов'язково отримувати їх згоду. На поширення меседжу звернули увагу німецькі фактчекери проєкту Correctiv.¹⁴ Вони зазначили, що статут ООН допускає застосування зброї лише у разі оборони або за згодою Ради Безпеки. У телеграм-каналах спотворили зміст Статуту ООН. У статтях 106 та 107 йдеться про те, що сторони Декларації мають співпрацювати щодо збереження миру та про заходи, які вживають до «ворожих країн». Однак, «сторони» - ті країни, які підписали установчий документ, а не лише «країни-переможниці». Також Комітет ООН ще в 1995 році пропонував виключити зі статуту так звані положення про «ворожу державу», оскільки вони застаріли. Зараз немає ворожих держав у тому значенні, яке закладали після Другої світової війни, зокрема Німеччина та Японія є членами ООН.¹⁵

¹²<https://disinfo.detector.media/post/ukraina-pozhertvuvala-miliardy-dolariv-demokratam-ssha-cherez-kryptovaliutnu-birzhu-fts>

¹³<https://mythdetector.ge/en/fabricated-story-in-the-name-of-uronews-about-the-sale-and-destruction-of-russian-artwork/>

¹⁴<https://correctiv.org/faktencheck/2022/10/31/nein-artikel-106-und-107-der-un-charta-berechtigten-russland-nicht-zum-angriff-auf-die-ukraine/>

¹⁵<https://disinfo.detector.media/post/rosiia-maie-pravo-karaty-natsystiv-vsiudy>

Поширення дезінформаційних повідомлень не оминуло і українську енергосистему, яка протягом листопада зазнавала постійних обстрілів ворожими ракетами. Зокрема, у Твіттері та Вайбері був запущений провокативний флешмоб, в межах якого українців закликали масово вмикати світло. Зазначений флешмоб був небезпечною маніпуляцією, покликаною збільшити навантаження на українську енергосистему для її повного виходу з ладу.¹⁶

Ситуацію, яка склалась в листопаді з енергопостачанням в Україні найчастіше використовувалися для створення та розповсюдження фейків. Під час моніторингу було виявлено 22 дезінформаційних повідомлення, що стосувались української енергосистеми. Протягом листопада 2022 року проросійські медіа та телеграм-канали писали про таке:

- 1) В Одесі вимкнення електроенергії відбуваються внаслідок «перемикання на Західну Україну». На підтвердження цього факту наводились анонімні коментарі буцімто місцевих мешканців, які нібито дізналися про це в «Обленерго». Також додають, що нібито влада вкотре нехтує інтересами південно-східної частини України на користь західних мешканців.¹⁷
- 2) В українських містах без електроенергії «мародерять і вбивають на вулицях». Буцімто, настав «апокаліпсис у темряві». Мовляв, українці влаштовують погроми у супермаркетах та навіть викрадають іноземців для отримання викупу.¹⁸
- 3) У Києві кілометрові черги до банкоматів, а в ресторанах заклеюють розетки. Як доказ було використано скріншоти постів з телеграм-каналу «Киевский Движ». Мовляв, Київ залишився без електрики, у людей паніка, готівку нереально зняти й немає місць, де можна підзарядити телефони чи інші гаджети. Насправді пропагандисти хотіли б, щоб у столиці України панувала атмосфера відчаю і безпорадності. Та реальна картина зовсім інша. На каналі «Киевский Движ» з-поміж десятків дописів про вплив на місто вимкнення електроенергії є всього дві песимістичні фотографії: на одній з них люди після ракетних обстрілів стали у велику чергу до одного з банкоматів, бо інші банкомати не працювали без вимкнення світла, а в супермаркетах приймали лише готівку; один із закладів у Києві справді заклеїв розетку. При тому всі інші дописи на цьому каналі були про те, як люди йшли одне одному назустріч, як кафе, ресторани, супермаркети й навіть аптеки дозволяють користуватися розетками, встановлюють переноски, як кияни розраховуються одне за одного готівкою, щоб ніхто не залишився без необхідного. Пропагандисти подали поодинокі випадки за масові, щоб показати паралізований Київ, посіяти паніку серед

¹⁶<https://disinfo.detector.media/post/u-tviteri-ta-vaiberi-zapustyly-provokatyvnyi-fleshmob-u-mezhakh-ukrainciiv-zaklykaiut-masovo-vmykaty-svitlo>

¹⁷ <https://www.stopfake.org/uk/fejk-odesiti-bez-svitla-bo-yihnyu-elektroenergiyu-viddali-zahidnij-ukrayini/>

¹⁸<https://disinfo.detector.media/post/v-ukrainskykh-mistakh-bez-elektroenerhii-maroderiat-i-vbyvaiut-na-vulytsiakh>

- українців і спричинити бунтівні настрої людей проти влади, яка нібито призвела до блекауту через те, що не погодилася на ультиматум Росії.¹⁹
- 4) Українські чиновники «просять» Росію завдати нового удару по українській енергосистемі. Мовляв, українські чиновники та лідери думок настільки активно обговорювали можливі ракетні удари та «лякали» українців їх наслідками, що «цьому може бути лише два пояснення». Або намагались «відбити» бажання росіян завдати удару, або ж, що нібито «ймовірніше», — навмисно «провокували та напрошувались». Нібито так українська влада планувала приховати власні помилки та перекласти провину на росіян.²⁰
- 5) Обстріли енергосистеми України припиняться, якщо Київ виконає умови Росії. Такий меседж 24 листопада, коли значна частина України залишилася без електро та водопостачання через російські ракетні обстріли, поширювали прокремлівські пропагандистські медіа та анонімні телеграм-канали. У повідомленнях вони посилаються на пресекретаря російського президента Дмитрія Пескова, який відкрито заявив, що керівництво України має всі можливості, щоб вивести ситуацію у нормальне русло, має всі можливості врегулювати ситуацію, виконати вимоги Росії та зупинити в такий спосіб усі можливі страждання мирних людей.²¹
- 6) «Пункти незламності» — нікому не потрібні, їх відкрили заради піару й вони провокують ворога на ракетні удари. Такий меседж поширювали анонімні проросійські телеграм-канали. Зокрема ті, які, за даними СБУ, контролюються російською розвідкою. У повідомленнях йшлося, що «Пункти незламності», в яких українці в умовах аварійних вимкнень електроенергії та опалення, можуть побути в теплі та зарядити за потреби електроприлади, це абсурдна вигадка Офісу президента. У повідомленнях стверджували, що ці пункти нічим не захищені в момент ракетних ударів. Мовляв, вони навіть провокують ворога на ракетний удар, адже стають місцем масового скупчення людей. Автори таких меседжів навіть припускали, що у разі, якщо ворожа ракета влучить в один із пунктів, це стане добрим інформаційним приводом. Насправді ж «Пункти незламності» потрібні людям, які через ракетні обстріли інфраструктури залишилися без електроенергії, водопостачання та зв'язку.²²

---

¹⁹<https://disinfo.detector.media/post/u-kyievi-kilometrovi-cherhy-do-bankomativ-a-v-restoranakh-zakleiuiut-rozetky>

²⁰<https://disinfo.detector.media/post/ukrainski-chynovnyky-prosiat-rosiiu-zavdaty-novoho-udaru-po-ukrainskii-enerhosystemi>

²¹<https://disinfo.detector.media/post/obstrily-enerhosystemy-ukrainy-prypyniatsia-iaakshcho-kyiv-vykonaie-umovy-rosii?fbclid=IwAR271Q9z0YSCx8xjKfMvstBveda-1JpeiG81AuHbdyCGMrtGJzkQ9HB972M>

²²<https://disinfo.detector.media/post/punkty-nezlamnosti-nikomu-ne-potribni-ikh-vidkryly-zarady-piaru-i-vony-provokuiut-voroha-na-raketni-udary?fbclid=IwAR0m-WKu8c9neyt5gWQmu246nQ4bTxOwQnEtUIZH7xzk3WasSXU4U1jOhtM>

На другому місці за частотою згадувань в дезінформаційних повідомленнях були звинувачення на адресу ЗСУ та звільнення Херсона.

18 дезінформаційних повідомлень, в яких лунали звинувачення Збройних Сил України в обстрілах мирного населення, використання гуманітарних коридорів для ведення боїв та інших злочинах:

- 1) Російські пропагандисти звинувачували українських захисників в бучімто обстрілі російського прикордонного пункту в Ростовській області. Продемонстрована на фото та відео російськими пропагандистськими ЗМІ будівля більше нагадує «господарське приміщення», аніж прикордонний пункт.
- 2) Російськими ЗМІ повідомляли про різке загострення ситуації поблизу українсько-російського кордону. Офіційні джерела, в свою чергу, повідомляли, що підрозділи Збройних Сил України знаходяться на своїх позиціях, дотримуються Мінських домовленостей та не проводять жодних наступальних дій.
- 3) У соціальних мережах та в проросійських телеграм-каналах поширювали колаж з фото, на яких одна жінка наносить грим, схожий на поранення, на обличчя іншої. На останньому фото видно, як троє людей нібито надають медичну допомогу людині, що постраждала. У підписах до фото зазначають, нібито так українські військові готують «фейки» з постраждалими. Мовляв, ці фото отримали з телефону «співробітниці українського ЦИПСО».²³
- 4) Українські військові затримують людей на звільнених територіях для збільшення обмінного фонду. Про це російські пропагандисти писали у соціальних мережах. Нібито громадян України затримують, звинувачуючи у співпраці з російськими окупантами. У Генеральному штабі Збройних сил України повідомили, що така інформація не відповідає дійсності.²⁴
- 5) Міністерство оборони України повідомляло про інформаційну спецоперацію росіян, які поширювали фейки про злам системи ситуаційної обізнаності, яку використовують Збройні сили України. Росіяни поширювали фейки про систему «Дельта», яка збирає дані про розташування противника та про інші загрози. Міноборони повідомляло, що як такого зламу не було, але у серпні було два випадки проникнення хакерів окупантів до телефонів та комп'ютерів Сил оборони. Несанкціонований доступ був швидко виявлений, витоку інформації не відбулось через обмежений рівень доступу, який має кожен користувач системи, та певний шар даних, який він може бачити.²⁵
- 6) У ході розмови з міністром закордонних справ Туреччини М.Чавушоглу очільник МЗС рф с.лавров наголосив на необхідності отримання гарантій від України щодо невикористання гумкоридору та українських портів, визначених для вивезення сільгосппродукції, для ведення бойових дій проти рф.²⁶
- 7) Під час «перепоховання останків людей із масових стихійних поховань, що утворилися в період активних боїв на Донбасі», луганська колаборантка

²³ <https://disinfo.detector.media/post/ukrainski-viiskovosluzhbovtsi-znimaiut-postanovky-z-poranenymy>

²⁴ <https://disinfo.detector.media/post/ukraina-postachala-azerbaidzhanu-fosforni-boieprypasy>

²⁵ <https://www.mil.gov.ua/news/2022/11/01/vorozha-propaganda-atakue-it-sistemu-situacijnoi-obiznanosti-zsu/>

²⁶ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/2974>

а.сорока повідомляла про «звірства українського нацбатальйону «Чернігів» стосовно мирних жителів Луганщини», назвавши їх геноцидом.²⁷

- 8) Пропагандистські ЗМІ рф з посиланням на російських військовополонених, повідомили, що «співробітники СБУ катували полонених з рф струмом по кілька годин, – до сильних опіків та синців». Але така інформація не відповідає дійсності, оскільки Україна дотримується положень Женевських конвенцій.²⁸

Найрадісніша подія, яка відбулась у 11 листопада 2022 - звільнення Херсону від російською окупації, звичайно ж, була одним з приводів для створення великої кількості фейків. 18 повідомлень, в яких викликали та перекручували ситуацію щодо Херсону, було зафіксовано під час моніторингу:

- 1) Зокрема, вночі 11 листопада поширювали повідомлення про підриг шлюзу Каховської ГЕС при відході окупаційних військ, але ця інформація не відповідала дійсності.²⁹
- 2) Проросійські телеграм-канали писали про те, що у Херсоні почнеться «пекло для цивільних» в контексті звільнення правобережної Херсонщини. Мовляв, з приходом української армії почнуться постійні обстріли цивільних. Також нібито всім мешканцям Херсонщини, які співпрацювали з росіянами — «кінець». А таких, за оцінками пропагандистів, «десятки тисяч». Насправді українська армія не обстрілюватиме деокуповані території Херсонщини, адже там перебувають як цивільні українці, так і українські війська. Завдавати ударів по звільнених територіях можуть лише росіяни.³⁰
- 3) В анонімних телеграм-каналах поширювали інформацію про те, що у звільненому Херсоні мобілізують всіх чоловіків призовного віку, навіть, попри стан здоров'я. Така інформація не відповідала дійсності, оскільки мобілізаційні заходи по всій території України відбуваються за одним алгоритмом. Російські пропагандисти нагнітали страх серед мирних мешканців Херсонщини, нібито мобілізація – це один із методів «розправи» і «зачищення» за те, що люди жили під російською окупацією. Нібито на тих, що співпрацювали з росіянами, чекає фільтрація, а відповідно катування, всіх решти чоловіків призовного віку – мобілізація.³¹
- 4) Російські пропагандистські ресурси, зокрема телеграм-канал Володимира Соловйова з радістю постив фото черг у Херсоні, де люди стоять по воду, гуманітарну допомогу, телефонні картки тощо. Вони також пишуть, що ті, хто не захотів жити при «руском міре» тепер хай «виживають при українському». Це була відверта маніпуляція. У Херсоні після звільнення дуже складна ситуація: немає світла, зв'язку, інтернету, води, опалення, проблеми з ліками та продуктами. Але це - наслідки російської окупації, під час якої росіяни спершу пограбували місто, потім знищили об'єкти критичної інфраструктури, в тому числі системи газо- та водопостачання, енергозабезпечення.³²

²⁷ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/3046>

²⁸ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/3070>

²⁹ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/3069>

³⁰ <https://disinfo.detector.media/post/u-khersoni-pochynaietsia-peklo-dlia-tsyvilnykh>

³¹ <https://disinfo.detector.media/post/u-zvilnenomu-khersoni-mobilizuiut-usikh-cholovikiv-pryzovnoho-viku>

³² <https://disinfo.detector.media/post/khersonsi-iaki-ne-zakhotily-zhyty-v-rosii-teper-strazhdaiut-v-ukraini>

- 5) Пропагандисти та анонімні телеграм-канали писали, що Володимира Зеленського під час приїзду до Херсона холодно зустріли та навіть обляяли. Мовляв, Президент розгубився від такої реакції й не знав, що робити. Водночас херсонці всім своїм виглядом нібито показують, що Україні тут не раді.³³
- 6) Через «подвійну евакуацію» Херсон стане містом-привидом. Про таке писали проросійські телеграм-канали. Мовляв, спочатку евакуацію мешканців проводила Росія, тепер Україна. Через це у місті нібито незабаром не залишиться мешканців і воно стане містом-привидом. Після деокупації правобережної Херсонщини 19 листопада почалась евакуація мешканців. У місті проблеми з постачанням електроенергії, питної води, опаленням, також є небезпека обстрілів міста, частина об'єктів у місті все ще заміновані. Тож українська влада запропонувала містянам евакуацію до безпечніших районів. Однак цей процес є добровільним, люди мають можливість виїхати за власним бажанням. Частина містян все ж таки залишаться вдома попри складнощі. Ба більше, 19 листопада до Херсона прибув перший поїзд, яким херсонців навпаки повернулись додому попри небезпеку. Місто оговтується від жахів евакуації й намагається відновити життєвонеобхідні процеси. Зокрема, почала працювати «Укрпошта», відновлюють зв'язок та інтернет.³⁴
- 7) ЗМІ рф з посиланням на херсонських колаборантів повідомляли, що «з 6 листопада відбуватиметься примусова евакуація мешканців Каховського району», при цьому зауважуючи, що місцеві жителі їдуть за власним бажанням: «хтось їде через страх за своїх дітей, а когось переконали родичі».³⁵
- 8) Пропагандистські медіа рф повідомляли, що «ЗСУ увійшли до Херсона після того, як були підірвані мости, російські військові почали виходити з міста до цього моменту...дедалі більше ознак «великої угоди», яку курує Дж.Салліван».³⁶
- 9) ЗМІ рф повідомили, що «з'являються кадри, які доводять звірства українських лінчувальників над населенням Херсона, яке співпрацювало з військовими рф ... карателі розгорнули повномасштабну операцію із зачистки мирних жителів», але така інформація не відповідає дійсності.³⁷

Новою темою для фейкових повідомлень стали відносини між Україною та Польщею. Шляхом розповсюдження дезінформаційних повідомлень росія намагалась розпалити суперечки між Польщею та Україною. 16 фейків на цю тему було виявлено під час моніторингу:

- 1) Польща забере Захід України за її борги. Російські медіа і проросійські телеграм-канали поширювали інформацію, що нібито Польща хоче повернути «свої території». Мовляв, про окупацію Західної України домовилися Київ та Варшава, а план мають втілити польські найманці, велика кількість яких воює за Україну. На це у своєму Twitter звертав

³³ <https://disinfo.detector.media/post/zelenskyi-na-vlasni-ochi-perekonavsia-shcho-kherson-rosiiske-misto>

³⁴ <https://www.unian.ua/society/herson-pochalasya-evakuaciya-mikolajivska-oblast-dopomagatime-kudizvertatisya-12050802.html>

³⁵ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/2980>

³⁶ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/3075>

³⁷ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/3120>

увагу речник міністра-координатора спецслужб Польщі Станіслав Жарин.³⁸

- 2) Центр протидії дезінформації повідомляв про поширення у Twitter чергового фейкового листа начебто від імені Посольства Республіки Польща в Україні про підготовку до референдуму про приєднання західних областей України до Польщі. У листі йшлося про проведення заходів, “спрямованих на вивчення громадської думки мешканців Львівської та Волинської областей України”, які “...пропонується реалізовувати згідно з раніше встановленим планом”. При цьому, зазначає Центр, оприлюднене в Twitter фото листа супроводжувалося дописом, що “польські дипломати ... намагаються загарбати Західні регіони та готуються до проведення референдуму”.³⁹
- 3) Київ обстріляв Польщу ракетами, щоб втягнути її у війну. Таку думку просувати проросійські блогери у телеграм-каналах. Нібито ввечері 15 листопада падіння ракети в селищі Пшеводув на сході Польщі біля кордону з Україною, внаслідок чого загинуло дві людини, було провокацією України.⁴⁰

Також, російські пропагандисти звинувачували українську владу у небажанні йти на переговори. Всього 13 таких дезінформаційних повідомлень було зафіксовано, серед яких:

- 1) Тези щодо того, що Зеленському вигідна війна, поширювали в проросійських анонімних телеграм-каналах після того, як президент України Володимир Зеленський категорично відмовився йти на переговори з президентом росії Володимиром Путіним з його ультиматумами щодо капітуляції, а також коли російські війська почали відступити з Херсонщини. Нібито Офіс Президента намагається уникнути замороження конфлікту і взагалі-то потребує війни, щоб рейтинг Зеленського залишався високим, всі економічні та фінансові проблеми можна було приховати чи списати на війну і просити в Заході і США нові й нові кредити.⁴¹
- 2) Президент рф в.путін заявляв: «Щоб домогтися домовленостей, потрібно сісти за стіл переговорів. Ось ми з ними (Україною) у Стамбулі домовилися, вони взяли і все викинули в кошик, а зараз самі собі ... заборонили про щось говорити. Як ми можемо обговорювати домовленості, якщо з того боку навіть немає бажання з нами розмовляти».⁴²
- 3) Речник президента рф д.песков заявляв, що «російська сторона відкрита і залишається відкритою для переговорів, але при цьому не бачить можливості для їх проведення, оскільки у Києві на законодавчому рівні було заборонено ведення будь-яких переговорів з москвою».⁴³
- 4) Речниця МЗС рф м.захарова заявила: «рф та Україна не ведуть конструктивних переговорів з квітня після того, як Київ не відповів на

³⁸ <https://mobile.twitter.com/StZaryn/status/1591899801213353985>

³⁹ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/3228>

⁴⁰ <https://disinfo.detector.media/post/ukrainski-soldaty-na-viini-spliat-u-kuchuhurakh-snihu>

⁴¹ <https://disinfo.detector.media/post/zelenskomu-vyhidna-viina-v-ukraini>

⁴² <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/2974>

⁴³ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/3038>

пропозиції рф... [водночас] на готовність Києва до переговорів прямо впливає Захід, який постачає Україні зброю». ⁴⁴

Окрім цього, було виявлено 10 фейків про те, що Україна — це нацистська країна.

- 1) В мережі поширювали мультфільм «Stop nazi games», який просуває ключові наративи російської дезінформації про Україну: ніби Україна — це нацистська країна, яка розпочала «громадянську війну» проти власного населення на Донбасі. Начебто він показує, що насправді відбувається в Україні. За сюжетом Володимир Зеленський стає маріонеткою західних правителів та починає атаку на Донбас. Анімаційний ролик нібито випустила агенція «Barracudas», яку позиціюють як «французьку незалежну студію». Це - фейк. У мережі немає жодної інформації про так звану студію «Barracudas», її створення чи роботу, крім одного мультфільму про «нацистську Україну». Студія не має сторінок чи каналів у фейсбуці, інстаграмі чи ютубі. ⁴⁵
- 2) Мешканців Херсона залякували листівками, які нібито копіюють агітки фашистів. Про таке писали проросійські телеграм-канали. Мовляв, жителі Херсона почали знаходити листівки від української армії, які майже аналогічні тим, що розкидали фашисти під час Другої світової війни. Такі листівки поширюють у соціальних мережах, щоб провести паралель між українською армією та звільненням від російських окупантів міст і німецькою армією та окупацією радянського союзу. ⁴⁶
- 3) Президент рф в.путін заявляв: «Зіткнення росії з неонацистським режимом, що виник на території України, було неминучим. Ситуацію в Україні її так звані друзі довели до тієї стадії, коли вона стала смертоносною для росії та самогубною для українського народу». ⁴⁷
- 4) Віце-спікер ради федерації к.косачов заявив, що слова посла України в США О.Маркарової про «природно властиву» росіянам жорстокість є проявом нацизму: «Будь-яке надання будь-якій національності будь-яких певних рис – це чистої води нацизм... шкода, що цьому вас не навчили...». ⁴⁸

Ще однією темою, яка не відповідала дійсності була тема про те, що західні країни почали відмовляти Україні в зброї, бо хочуть припинити підтримку війни. Всього було зафіксовано 8 повідомлень про таке, серед яких були наступні:

- 1) Анонімні телеграм-канали, що керуються ГРУ, поширювали статтю італійського видання Il Messaggero, ⁴⁹ аби довести, що західна Європа поступово відмовляється від підтримки України та припиняє поставку зброї. Насправді в статті з заголовком «Рим заморожує наказ про нову зброю для Києва. Але підтримка України залишається», йдеться не про те, що Італія відмовляється від постачання зброї для України. А лише про те,

⁴⁴ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/3045>

⁴⁵ <https://disinfo.detector.media/post/frantsuzy-vypustyly-multfilm-stop-nazi-games-pro-ukrainu>

⁴⁶ <https://disinfo.detector.media/post/meshkantsiv-khersona-zaliakuiut-lystivkamy-iaki-nibyto-kopiiuiut-ahitky-fashystiv>

⁴⁷ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/3012>

⁴⁸ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/3039>

⁴⁹ https://www.ilmessaggero.it/mondo/armi_ucraina_italia_bloccate_cosa_succede-7026091.html

що Італія чекає на візит керівника НАТО Єнса Столтенберга, аби скоординувати плани щодо постачання Україні зброї. Окрім того, в статті йдеться, що систем ППО, які просить президент Зеленський, в Італії небагато, й тому поки постачання цих систем відкладається.⁵⁰

- 2) Проросійські телеграм-канали писали, що Білий дім (США) припиняє допомогу Україні. Мовляв, всі сподівання українців рухнули. У такий спосіб Росія намагалась дезорієнтувати українців, погіршити ставлення до іноземних партнерів України та дестабілізувати ситуацію всередині країни.
- 3) У російських медіа та у соціальних мережах поширювали інформацію про те, що нібито Італія зробила жорсткішою політику щодо українських біженців. На підтвердження цього поширюють відео з новинного сюжету італійського телеканалу про те, як поліція масово виселяє українських біженців, що відмовилися добровільно виїхати з готелю. Це була маніпуляція. Відеосюжет італійського телеканалу справді розповідає про ситуацію з українськими біженцями, однак він вирваний з контексту. Прожодні «більш жорсткі умови» не йдеться. Ба більше, українським біженцям в Італії виділили окреме житло замість готелю.⁵¹
- 4) Новий прем'єр Великої Британії Ріші Сунак зупинив допомогу Україні через фінансову кризу. Про таке писали у соціальних мережах. Мовляв, Сунак вважає, що через «важку економічну кризу» Велика Британія більше не може надавати допомогу Україні. Нібито він сказав, що заморожує бюджет зовнішньої допомоги на 2 роки. Це не так. Насправді у день свого призначення прем'єр-міністром, Сунак пообіцяв «вивести країну з глибокої економічної кризи та відновити довіру до політики». У промові він говорив про рецесію економіки Великої Британії й не торкався скорочення коштів чи допомоги Україні.⁵²
- 5) Ворожі Telegram-канали, з посиланням на англomовну китайську газету The Global Times, поширюють дезінформацію, що «Захід різко змінив риторику щодо росії після ситуації у Польщі». У публікації присутні наративи, тотожні російським, про «розкол на Заході» та «втому Європи та США від кризи, яка затягнулась».⁵³

Як і в попередні місяці, пропагандисти продовжували дискредитувати українських волонтерів. Під час моніторингу було виявлено 8 повідомлення, які стосувались волонтерської діяльності:

- 1) В соціальних мережах розміщували повідомлення та коментарі, про те, що всю допомогу, яку волонтери передають військовим, вони забирають одразу після фотосесії. Зокрема, намагалися очорнити та викликати недовіру до

⁵⁰ <https://disinfo.detector.media/post/zakhidni-krainy-pochaly-vidmovliaty-ukraini-v-zbroi-bo-khochut-prypnyty-pidtrymku-viiny>

⁵¹ <https://disinfo.detector.media/post/v-italii-ukrainskykh-bizhentsiv-vyseljaiut-z-hoteliv>

⁵² <https://disinfo.detector.media/post/novyi-premier-velykoi-brytanii-rishi-sunak-zupynyv-dopomohu-ukraini-cherez-finansovu-kryzu>

⁵³ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/3160>

відомого волонтера Сергія Притули та представниці громадської організації «Самооборона» міста Рожище, волонтерки Віри Шварцкоп.⁵⁴

- 2) Українці перепродують речі, які отримали в Німеччині як гуманітарну допомогу. Таку інформацію поширюють у соціальних мережах та російських пропагандистських ЗМІ. У повідомленнях йдеться, що українські біженці, які перебувають у Німеччині, відкрили там секонд-хенд і продають речі, які їм видали як гуманітарну допомогу. Як доказ пропагандисти публікують відео, зняте двома жінками, голоси яких звучать за кадром. На відео вони обговорюють відкриття українського секонд-хенду Sonnechko «у центрі міста», проте не уточнюють, якого саме.⁵⁵

Також, серед тем, які російські пропагандисти продовжували обговорювати та поширювати декілька місяців поспіль, були:

Обстріли Запорізької АЕС. Всього 8 неправдивих повідомлень було зафіксовано, серед них:

- 1) Запорізький колаборант в.рогов заявив, що «не менше 500 снарядів для гаубиць «М777» та РСЗВ HIMARS надійшли останнім часом до підрозділів ЗС України, які ведуть обстріл Запорізької АЕС... [при цьому] щонайменше 300 підготовлених британцями бійців ЗСУ прибули до Запоріжжя для нових спроб загарбання АЕС».⁵⁶
- 2) Запорізький колаборант в.рогов заявив, що «безпечний перезапуск Запорізької АЕС та припинення обстрілів населених пунктів регіону стануть можливими при відтисненні лінії фронту до міста Дніпра».⁵⁷
- 3) Постпред рф при міжнародних організаціях у Відні м.ульянов заявив: «...ЗСУ здійснили масований обстріл Запорізької АЕС. Схоже, вони сприйняли нещодавню резолюцію Ради керуючих МАГАТЕ, яка вводить в оману, як карт-бланш на відновлення обстрілів найбільшої АЕС в Європі».⁵⁸
- 4) Речник президента рф д.песков заявив, що «рф закликає всі країни вплинути на Україну, щоб вона припинила обстрілювати Запорізьку АЕС... Це не може не викликати наше занепокоєння, це має викликати сильне занепокоєння МАГАТЕ».⁵⁹

Звинувачення США та країн Європи у війні проти росії, всього 5 дезінформаційних повідомлень було виявлено, серед яких:

- 1) Під час саміту G20 глава МЗС рф с.славров заявив: «Триває війна в Україні ... яку Захід розв'язав, і яку він готував довгі роки, починаючи з моменту, коли підтримав прихід до влади, внаслідок держзаколоту неонацистських сил. З того часу НАТО активно освоювало територію України».⁶⁰
- 2) Президент Білорусі о.лукашенко заявив, що США не дозволяють Україні розпочати переговорний процес: «Якщо ви маєте на увазі керівництво

⁵⁴<https://rozhyshche.rayon.in.ua/news/551092-u-rozhishchenskomu-segmenti-feysbuka-namagayutsya-diskredituvati-volonteriv>

⁵⁵<https://disinfo.detector.media/post/ukraintsi-pereproduiut-rechi-iaki-otrymaly-v-nimechchyni-iaak-humanitarnu-dopomohu>

⁵⁶ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/3062>

⁵⁷ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/3114>

⁵⁸ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/3158>

⁵⁹ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/3164>

⁶⁰ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/3113>

України, абсолютно точно йому не дають це. Американці хочуть одним ударом покласти Європу і через росію дістатись Китаю. Звичайно, розчавивши росію».⁶¹

Війська США та країн Європи воюють в Україні. Всього 5 фейкових повідомлень:

- 1) У соціальних мережах писали про те, що нібито американські військові вже перебувають на території України. Користувачі соцмереж пишуть, що нібито Байден «наближає Третю світову війну» або ж «ризикує життям американців, щоб відмити долари платників податків задля збагачення себе, своєї сім'ї та своїх корумпованих союзників». Це - маніпуляція. Насправді, військовослужбовці США перевіряють доставлення та розподіл зброї в Україні. Немає жодних доказів присутності бойових сил в країні. Під час пресбрифінгу 1 листопада пресекретар Пентагону бригадний генерал Пет Райдер надав подробиці щодо військового персоналу США в Україні. Він сказав, що невеликі групи, які містять персонал посольства, проводять «інспектування» та надають допомогу у сфері безпеки. Їхнє завдання — «відстежити зброю, надану США, і запобігти незаконному її поширенню Східною Європою». Райдер також сказав, що це не слід сприймати як ескалацію участі США у війні, і зокрема зазначив, що американський персонал «не збирається діяти на передовій».⁶²
- 2) Запорізький колаборант в.рогов заявив, що «частка іноземців у підрозділах ЗСУ, які діють на Запоріжжі, вже може перевищувати половину їх чисельності... а американські політики з Демократичної партії поставили перед В.Зеленським завдання продемонструвати військові успіхи до проміжних виборів у США».⁶³
- 3) ЗМІ рф повідомляли, що в боях на Херсонщині «здіяні польські та англomовні найманці... вони разом з укронацистами беруть участь у наступі українських військ на Снігурівку, що на Херсонщині».⁶⁴
- 4) Запорізький колаборант в.рогов повідомив, що «українська влада зосередила понад п'ять тисяч польських найманців на Запорізькому напрямку... а в лавах найманців також присутні бойовики міжнародних терористичних угруповань».⁶⁵
- 5) ЗМІ рф, з посиланням на польські медіа, почали порушувати тему польських втрат: «Поки що заявили про близько 1200 убитих і кілька тисяч поранених. Зрозуміло, йдеться про солдатів польської армії, які діяли під виглядом ЧВК та добровольців».⁶⁶

Створення ядерної бомби в Україні. Всього 5 феків на цю тему було поширено, серед них:

⁶¹ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/3224>

⁶² <https://disinfo.detector.media/post/viiska-ssha-voiuut-v-ukraini>

⁶³ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/3038>

⁶⁴ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/3046>

⁶⁵ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/3070>

⁶⁶ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/3230>

- 1) Міністр оборони рф с.шойгу заявляв: «рф знає про спроби України створити «брудну» ядерну бомбу та її готовність розмістити на своїй території ядерну зброю країн НАТО, водночас США та європейські країни демонстративно ігнорують елементи ядерного шантажу з боку України». ⁶⁷
- 2) Секретар Ради Безпеки рф м.патрушев заявляв: «Вважаємо, що створення Києвом «брудної бомби» відбувається не без участі Західних кураторів... якщо цю ситуацію не зупинити, вона перетвориться на катастрофу». ⁶⁸
- 3) Посол рф у США а.антонов повідомив: «Заяви США про армагеддон, що наближається, безпідставні і мають на меті налаштувати якнайбільше країн проти росії... рф нікому не погрожує ядерною зброєю та прагне запобігти розвитку ситуації за неконтрольованим сценарієм». ⁶⁹

Продовольча криза в Європі. Всього 4 фейки було зафіксовано, серед них:

- 1) Російське видання РІА Новості поширювало статтю з назвою «У Європі закінчується їжа. Винувата, зрозуміло, Росія», в якій йдеться про те, що незабаром у Європі настане продовольча криза. Це – поширена теза російської дезінформації, яка має декілька модифікацій і хвиль поширення. Остання – це про те, що «голод» в Європі, який пророкували ще в березні, не стався, і тепер його відкладають на наступний, 2023 рік. ⁷⁰
- 2) Жозеп Боррель заявляв, що європейцям слід замерзнути на смерть заради демократичних ідеалів. Таку тезу у соцмережах ширили проросійські користувачі. Також її поширювала низка прокремлівських пропагандистських медіа. У повідомленнях йшлося про те, що Верховний представник ЄС Жозеп Боррель закликав усіх європейців вимкнути опалення у своїх будинках. Мовляв, європейців фактично попросили замерзнути до смерті, щоб не постраждали лише «демократичні ідеали». «Ми стоїмо перед вибором між свободою та комфортом. Ми багато говорили про готовність померти за ідеали демократії, настав час це довести», - цитували Борреля пропагандисти. Як встановили аналітики проєкту EU vs Disinfo, ⁷¹ Верховний представник ЄС Жозеп Боррель такої заяви не робив. Її було поширено з телеграм-каналу політично-сатиричного змісту @lastoppe, в інформації про який зазначено, що на каналі публікують сатиричну та неправдиву інформацію. Проте російські пропагандисти підхопили цей фейк й вирішили видати його за правду. Водночас кілька урядів ЄС справді закликали своїх громадян знизити температуру опалення, щоб зменшити газову залежність від Росії. Проте це не означає, що людей спонукають замерзати на смерть задля ідеалів демократії. ⁷²

⁶⁷ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/2986>

⁶⁸ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/2987>

⁶⁹ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/3061>

⁷⁰ <https://disinfo.detector.media/post/yevropa-zalyshaietsia-bez-izhi>

⁷¹ <https://euvsdisinfo.eu/report/borrell-it-is-time-for-europeans-to-freeze-to-death-for-the-sake-of-democratic-ideals>

⁷² <https://disinfo.detector.media/post/zhozep-borrel-zaiavyv-shcho-ievropeitsiam-slid-zamerznuty-na-smert-zarady-demokratychnykh-idealiv>

Біолабораторії в Україні. Всього 3 дезінформаційні повідомлення.

- 1) В соціальних мережах та анонімних телеграм-каналах поширювали інформацію про те, що в Україні є дрони, спроможні розпилювати контейнери з комахами для поширення біологічної зброї. У повідомленні йшлося, що Росія звернулася до ООН із вимогою провести міжнародне розслідування причетності України до експлуатації біологічної зброї. Мовляв, у Росії є документи, що містять описи проектів з вивчення можливості поширення інфекцій через комах. Нібито дрони розпилюватимуть небезпечні речовини та заражати комах. Проте — це неправда.⁷³
- 2) ЗМІ рф з посиланням на Посольство росії у Великій Британії повідомляли: «Посольство висловило занепокоєння позицією Лондона, який підтримує спроби США та України заблокувати розслідування щодо військово-біологічної діяльності Америки».⁷⁴
- 3) Перший заступник Постпреда росії при ООН д.полянський заявив, що «західні делегації фактично саботували переговори щодо проекту резолюції рф про біолабораторії США в Україні».⁷⁵

Українські втрати. Всього 3 дезінформаційні повідомлення було зафіксовано:

- 1) Російські медіа повідомляли: «Вже давно всі знають, що втрати у ЗСУ величезні і «обмовка за Фрейдом» від європейських партнерів, що Україна втратила сто тисяч солдат, – лише підтвердження того, що й там всі про це знають. Лише український народ переконують, що втрат немає».⁷⁶
- 2) Російські медіа з посиланням на видання The American Conservative повідомили: «Всупереч наративу Західних ЗМІ про «перемогу України», Україна не виграє цю війну. Місяці значних втрат українців внаслідок нескінченних безглузких атак проти оборони рф на Півдні України небезпечно послабили українські сили».⁷⁷
- 3) Луганський колаборант а.марочко повідомив про «різке збільшення числа смертей серед поранених в підрозділах ЗСУ, що діють на куп'янському та лиманському напрямках... це пов'язано з несвоєчасним наданням допомоги пораненим, відсутністю достатньої кількості спецтранспорту».⁷⁸

Ворог щоденно знаходив приводи для інформаційного терору та залякування. В даному звіті були проаналізовані повідомлення про інформаційні загрози, які було виявлено Центром протидії дезінформації (далі по текту - ЦПД) і про які ЦПД повідомляв в своєму телеграм-каналі⁷⁹. Також, було проаналізовано

⁷³<https://disinfo.detector.media/post/v-ukraini-ie-drony-spromozhni-rozpyliuvaty-konteynery-z-komakhamy-dlia-poshyrennia-biologichnoi-zbroi>

⁷⁴ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/2974>

⁷⁵ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/2987>

⁷⁶ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/3243>

⁷⁷ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/3238>

⁷⁸ <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/3231>

⁷⁹ Дезінформація - інформація, яка є неправдивою та навмисно створена, щоб завдати шкоди людині, соціальній групі, організації чи країні (Звіт Ради Європи «Інформаційне безладдя: на шляху до міждисциплінарного підходу до досліджень та вироблення політик»).# Кембриджський словник називає дезінформацію «неправдивою інформацією, яка поширюється з метою введення в оману людей».

повідомлення про поширення дезінформації з інших джерел. Загалом, за звітний період було зафіксовано 150 випадків поширення дезінформації.

ШАХРАЙСТВО В МЕРЕЖІ

Протягом звітного періоду шахраї продовжували використовувати тематику війни щоб ошукувати українців: надання фінансової допомоги; продаж військової амуніції та інші схеми, за допомогою яких зловмисники прагнули ошукати українців.

Зокрема новим видом шахрайства стали повідомлення у Телеграмі, які нібито показували актуальні адреси вимкнення світла. Якщо переходили за лінком, то він перекидав на неофіційний акаунт ДТЕКу, дата створення якого 23 листопада. В каналі було єдине повідомлення: посилання начебто на бот компанії, який має допомогти з відстеженням графіків відключень, переказами показників лічильників тощо. Перед тим, як надати всю цю інформацію, бот попросив номер телефону. Одразу після цього приходив код для підтвердження входу на іншому пристрої. Бот просив його ввести. Якщо код вводили і на акаунті не було двофакторної автентифікації, то зловмисник одразу отримував доступ до акаунту.⁸⁰

Також, шахраї створили сайт, що видавав себе за ресурс, який нібито допомагав українцям, які постраждали від війни. Для того, щоб нібито отримати фінансову допомогу, потрібно було створити акаунт на платформі для криптовалют Binance. Далі потрібно зняти відеоролик до хвилини та надіслати свій номер гаманця на Binance. Ймовірно, надалі відеозапис шахраї використовували для обману технології ідентифікації за обличчям та отримання доступу до особистих даних.⁸¹

У месенджерах поширювали чергові фейки про фінансову допомогу, буцімто від Укрпошти. У повідомленнях йшлося про анкету, через яку охочі можуть отримати 5000 гривень. Для отримання допомоги потрібно було заповнити анкету, в якій вказати свої персональні дані: номер телефону, адресу, номер банківської карти тощо, які зловмисники використовували в своїх злочинних цілях. Замість допомоги цей ресурс насправді збирає дані користувачів.⁸²

Використовуючи фішингові посилання, зловмисники привласнили понад 400 тисяч гривень. Шахраї знаходили оголошення щодо продажу товарів на тематичних платформах та для обговорення деталей писали продавцям у сторонні месенджери. Туди зловмисники надсилали фішингові посилання нібито про інтернет-оплату. Коли продавці переходили за посиланням та вводили дані банківської карти, ці відомості одразу ставали відомі шахраям.

80

<https://www.facebook.com/dslua/posts/pfbid0F2nQ1FYBUCxi25DR5zwNktZud3XYU1jcyAdDSmaAvidTcMfZHkbeU1pwepY9N6jsl>

⁸¹ <https://disinfo.detector.media/post/shakhrai-zbyraiut-informatsiiu-pro-ukrainskykh-bizhentsiv-ta-pereselentsiv>

⁸² <https://disinfo.detector.media/post/shakhrai-zbyraiut-informatsiiu-pro-ukrainskykh-bizhentsiv-ta-pereselentsiv>

Отримавши доступ до банківських рахунків, зловмисники переводили гроші потерпілих на підконтрольні картки, оформлені на третіх осіб. Встановлено, що у такий спосіб вони привласнили понад 400 тисяч гривень.⁸³

Також, зловмисники використовували технологію спуфінгу, шахраї вдавали, нібито громадянам телефонують з банку і надалі отримували доступ до їхніх карток.

Отримавши ці відомості, зловмисники привласнювали гроші з рахунків потерпілих.⁸⁴

БЛОКУВАННЯ ВЕБ-РЕСУРСІВ

1. Блокування веб-ресурсів за рішеннями державних органів.

З початку дії в Україні правового режиму воєнного стану блокування вебресурсів здійснюється у позасудовому порядку на підставі рекомендацій, які надає постачальникам електронних комунікаційних мереж та/або послуг основних інтернет-ресурсів Національний центр оперативно-технічного управління електронними комунікаційними мережами України (далі – НЦУ). У звітному періоді НЦУ не надавав рекомендації щодо блокування вебресурсів, але продовжували діяти ті блокування, які НЦУ просив постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг основних інтернет-ресурсів запровадити в перші місяці широкомасштабного вторгнення. Зокрема, за рекомендацією НЦУ постачальниками електронних комунікаційних мереж та/або послуг було заблоковано 854 вебресурсів, зокрема:

- 1) 26 лютого 2022 р. наголосив на необхідності блокування 50 інтернет-ресурсів, за допомогою яких забезпечується ретрансляція каналів країни-агресора, мовлення яких обмежено;⁸⁵
- 2) 28 лютого 2022 р. звернувся із проханням здійснити блокування виявлених компанією “IT-KARKAS” автономних систем (AS), що використовуються державою-окупантом і з яких здійснювалися кібератаки на українські інформаційні ресурси та розповсюджувалася фейкова інформація, спрямована на дискредитацію державних органів, розвитку російсько-української війни тощо. Всього звернення стосувалося близько 642 автономних систем, до складу яких входять понад 48,0 млн IP-адрес рунету;⁸⁶
- 3) 5 березня 2022 р. наголосив на необхідності блокування постачальниками електронних комунікаційних мереж та/або послуг трьох вебресурсів: <https://savelife.pw/>, ukraine-war.pw, from-ua.com;⁸⁷

⁸³ <https://cyberpolice.gov.ua/news/u-dnipri-kiberpolicziya-vykryla-zlovmysnykiv-u-shaxrajstvi-z-vikorystannyam-fishyngu-na-platformi-ogoloshen-260/>

⁸⁴ <https://internetua.com/kiberpolicziya-zablokuvala-resurs-yakii-vikoristovували-inozemci-dlya-telefonного-shahraistva>

⁸⁵ https://nkrzi.gov.ua/images/news/11/2249/Mkip_chyste_022022.doc

⁸⁶ <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=99&id=2252&language=uk>

⁸⁷ <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=99&id=2259&language=uk>

- 4) 11 березня 2022 р. наголосив на необхідності блокування постачальниками електронних комунікаційних мереж та/або послуг 11 вебресурсів;⁸⁸
- 5) 22 березня 2022 р. звернувся із проханням заблокувати 80 сайтів та 16 вебадрес;⁸⁹
- 6) 1 квітня 2022 р. звернувся із проханням заблокувати доступ ще до 43 вебсайтів.⁹⁰

2. Блокування веб-ресурсів окупантів українською ІТ-армією та іншими ІТ-волонтерами.

У перші дні повномасштабного російського вторгнення Міністр цифрової трансформації України Михайло Федоров у своєму телеграм-каналі запропонував створити українську ІТ-армію⁹¹ з розробників, кіберспеціалістів, дизайнерів, копірайтерів, маркетологів, таргетологів тощо та запустити телеграм-канал IT ARMY of UKRAINE.

Основною ідеєю створення зазначеного телеграм-каналу було об'єднання зусиль ІТ-спеціалістів на волонтерських засадах з метою протидії окупантам на кібер- та інформаційному фронті. До ініціативи одразу долучилася велика кількість українських і міжнародних ІТ-фахівців.

Сьогодні українська "ІТ-армія" є самоорганізованим волонтерським рухом і відіграє велику роль у кіберзахисті України та особливу роль у цифровій війні.

За інформацією Міністерства цифрової трансформації, в листопаді ІТ-армія продовжувала розхитувати економіку ворога та деморалізувати росіян на цифровому фронті. Протягом місяця ІТ-армія паралізувала роботу понад 900 онлайн-ресурсів, серед них:

- Военторги та магазини дронів і радіоприладів. ІТ-армія зробила серію DDoS-атак на профільні магазини, щоб свіжомобілізовані росіяни через керівництво чи волонтерів не могли придбати якісне спорядження;
- Центральний банк рф. Було опубліковано інформацію про банківські операції міністерства оборони рф, персональні дані військовослужбовців рф, номери телефонів, рахунків і банківських карток;
- Платформа пропутінських волонтерів Добро. Зламано та опубліковано дані 650 тисяч учасників платформи Добро, де під гаслом #МыВместе збирали мітинги на підтримку війни;
- Альфа Банк. Було здійснено серію DDoS-атак, в зв'язку з якими були сотні обурених відгуків клієнтів банку та створення ще більшої недовіри до російської банківської системи загалом;
- Ozon. У День шопінгу айтівці створили штучний попит на товари, що призвело до помилок у покупців на платформі. Менше покупок - менше податків в економіку рф;

⁸⁸ <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=99&id=2272&language=uk>

⁸⁹ <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=99&id=2284&language=uk>

⁹⁰ <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=99&id=2294&language=uk>

⁹¹ <https://t.me/zedigital/1114>

- термінове оновлення 1С. 1С випустило термінове оновлення, де виправлялася помилка із закладкою проти піратства. росіяни активно намагалися його завантажити, але все без шансів. Система була перевантажена, а підприємства не могли повернутися до роботи;
- День Гідності та Свободи. IT-армія оригінально привітала українців на 60 російських ресурсах, серед яких сайти міністерств, служб та управлінь;
- Тендери. Багато корупційних схем рф зав'язані на тендерах. Айтівці повторно атакували дві великі платформи - РТС-тендер та Росэлторг, що могло зрвати тендери. До речі, раніше айтівці отримали особисті дані користувачів платформи Росэлторг;
- Російський AI. Айтівці зламали сайт національного центру розвитку штучного інтелекту та виклали вимоги, які рф потрібно виконати для завершення війни.⁹²

3. Блокування інформації платформами спільного доступу до інформації (соціальними мережами).

Під час моніторингу у листопаді 2022 року було зафіксовано 4 повідомлення про блокування інформації соціальними мережами:

- 17 листопада соцмережа Facebook видала сторінку "Телебачення Торонто" через "мову ворожнечі" у відео про видатного українського історика Володимира Антоновича.⁹³
- Адміністрація соціальної мережі Facebook обмежила видачу контенту зі сторінки «РБК-Україна» після скарг користувачів на публікацію, в якій згадувався полк «Азов».⁹⁴
- Фейсбук заблокував допис командування Повітряних сил із привітанням генерал-лейтенанта Миколи Олещука воїнам радіотехнічних військ з їхнім професійним днем, який відзначається 30 листопада. Привітання Олещука було оприлюднене на офіційній сторінці командування, але за кілька годин соцмережа заблокувала допис, стверджуючи, що він «порушує стандарти спільноти щодо мови ворожнечі».⁹⁵
- Twitter видалив 1500 акаунтів після скоординованої тролінгової кампанії, яка призвела до сплеску мови ворожнечі. За словами керівника відділу безпеки Twitter Йоеля Рота, тролі намагалися змусити користувачів думати, що соцмережа послабила свою політику щодо вмісту. Компанія побачила, як невелика кількість облікових записів опублікувала тонну твітів, які містили образливу лексику. Наприклад, 300 облікових записів опублікували понад 50 000 твітів, використовуючи одну й ту саму образу

⁹² <https://t.me/mintsyfra/3595>

⁹³ https://twitter.com/max_shcherbyna/status/1593312808200028164

⁹⁴ <https://www.rbc.ua/rus/news/strayk-herson-facebook-blokue-kontent-ukrayinskih-1668427319.html>

⁹⁵ <https://ms.detector.media/sotsmerezhi/post/30762/2022-11-30-facebook-zablokuvav-vitannya-komanduvacha-povitryanykh-syl-iz-zaklykom-do-utylizatsii-rosiyskoi-nechysti/>

за расовою ознакою. Представник Twitter повідомив, що після видалення облікових записів тролів хвиля мови ворожнечі спала майже до нуля.⁹⁶

Окрім повідомлень про блокування інформації соціальними мережами, під час моніторингу було виявлено повідомлення про те, що Служба безпеки України просила соцмережу Telegram заблокувати понад 1,5 тисячі анонімних каналів, які поширювали дезінформацію. Про це повідомляв начальник Департаменту кібербезпеки СБУ Ілля Вітюк. Він пояснив, що величезний масив непідтвердженої інформації у Telegram-каналах є серйозною проблемою, з якою складно боротися, оскільки сервери компанії розташовані не в Україні, і як юридична особа Telegram в Україні не представлений. З точки зору національного законодавства, механізм блокування Telegram-каналів наразі відсутній. СБУ офіційно звертається до адміністрації Telegram з вимогами заблокувати певні канали з поясненням, чому це слід зробити. З початку війни СБУ передали на блокування понад 1500 Telegram-каналів, більш як 1500 акаунтів в Instagram, Facebook і TikTok. За його словами, інколи Telegram реагує на це і блокує, інколи – ні. У разі відмови СБУ застосовує інші технічні та агентурні методи, щоб заблокувати ще частину каналів. За словами Вітюка, це доволі результативно, але не на 100%. Таку саму боротьбу ведуть з каналами у Viber, але їх з Telegram не можна порівняти, оскільки групи у Viber мають значно меншу популярність та охоплення. В інших соцмережах блокування деструктивного контенту теж працює. За словами Вітюка, цього року СБУ вже припинила діяльність 35 ботоферм потужністю близько 1,5 млн фейкових акаунтів і заблокувала майже 500 проросійських YouTube-каналів з аудиторією більше ніж 15 млн підписників.⁹⁷

Аналіз вищезазначеної інформації, здебільшого, свідчить про потенційну загрозу цифровим правам людини. Насамперед, це пов'язано з тим, що всупереч нормам національного законодавства, яке передбачає тільки судовий порядок, блокування здійснюються в позасудовому. Навіть, враховуючи той факт, що державні органи на період дії воєнного стану мають повноваження регулювати роботу постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг, порядок такого регулювання та його межі, наразі, законодавством не визначено. По-друге, крім критерію “передбачено законом”, практика Європейського суду з прав людини вимагає, щоб обмеження переслідувало “легітимну мету” та було “необхідним у демократичному суспільстві”. На момент написання даного звіту немає можливості в повній мірі проаналізувати зазначені вимоги Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод в контексті вищезазначених блокувань. Більшість повідомлень про факти обмежень, які були виявлені спеціалістами з моніторингу, містили лише загальну статистику без переліку чи посилань на самі ресурси, що було заблоковано. У випадках, коли ресурси ідентифіковано - до них вже обмежено доступ, що, в свою чергу, також, унеможливає аналіз їх контенту.

⁹⁶<https://ms.detector.media/sotsmerezhi/post/30564/2022-11-01-twitter-vydalyv-1500-akauntiv-pislya-skoordynovanoi-ataky-troliv/>

⁹⁷<https://tech.liga.net/ua/ukraine/interview/gorit-kiberbavovna-glavnyy-kiberkontrazvedchik-sbu-o-grvaznoy-bombe-i-hakerah-iz-uf>

ДОСТУП ДО ІНТЕРНЕТУ

Через пошкодження електромереж, які відбувались в зв'язку із ворожими обстрілами інфраструктури, доступ до інтернету у звітному період відбувався в деяких регіонах України із ускладненнями. Оператори мобільного зв'язку повідомляли про те, що мобільна мережа потребує живлення і довго не може працювати від акумуляторів. Дизель-генератори виручають, але їхня кількість і час роботи обмежені.

Незалежна англійська компанія NetBlocks з питань моніторингу інтернету 15 листопада 2022 року повідомляла, що 33% України без інтернету через масову ракетну атаку росії. За їх даними в Україні спостерігався значний збій роботи інтернету, показники національної підключеності упали до 67%.⁹⁸

У звільненому Херсоні в неділю, 13 листопада 2022 року, з'явився мобільний зв'язок, але він був дуже повільний і давав можливість лише надсилати повідомлення.⁹⁹

У звітний період було зафіксовано повідомлення оператора супутникового інтернету Starlink про підвищення цін на свої послуги для українців. Користувачі Starlink у соцмережах, повідомляли, що компанія почала розсилати абонентам відповідні листи. З 29 грудня вартість супутникового інтернету для приватних осіб складатиме не 60, а 75 доларів на місяць. Вартість терміналу та антени Starlink зросте з 500 до 700 доларів. Крім того, тепер при покупці базової станції доведеться платити ще 50 доларів за доставку. Раніше доставка була безкоштовною. Українці у твіттері відверто обурювались таким рішенням і звертались до Ілона Маска з питанням про мотиви підвищення цін.¹⁰⁰

СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ

Введення воєнного стану в Україні у зв'язку з широкомасштабним вторгненням росії та необхідність захисту суверенітету і територіальної цілісності обумовили внесення змін до законодавства України в багатьох сферах, в тому числі й у інформаційній.

Зокрема, у листопаді продовжував діяти правовий режим воєнного стану, який було введено Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 “Про введення воєнного стану в Україні”¹⁰¹ та затверджено Законом України № 2102-ІХ “Про затвердження Указу Президента України “Про введення воєнного стану

⁹⁸ <https://www.facebook.com/dslua/photos/a.1778694408840737/5767785983264873/>

⁹⁹ <https://imi.org.ua/news/u-hersoni-podekudy-z-yavlyayetsya-mobilnyi-internet-ale-vin-duzhe-slabkyi-hlan-i48970>

¹⁰⁰ <https://ms.detector.media/internet/post/30760/2022-11-30-starlink-pidvyshchyyv-tsiny-dlya-ukraintsiv-na-internet-ta-terminaly-u-tvitteri-khvylya-oburennya/>

¹⁰¹ <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

в Україні». Протягом березня–серпня 2022 р. строк дії правового режиму воєнного стану продовжувався чотири рази, в листопаді 2022 року було продовжено в'яте і нині він діє до 19 лютого 2022 р. Зазначеним Указом передбачено можливість обмеження ряду фундаментальних прав людини, зокрема, право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Також, продовжували дію нормативно-правові акти, більшість з яких було запроваджено в березні 2022 року і які мають безпосередній вплив на свободу вираження поглядів. Серед них:

- 1) Закон України “Про правовий режим воєнного стану”,¹⁰² на підставі якого військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування регулювати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України:
  - роботу постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг;
  - роботу поліграфічних підприємств, видавництв, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів та інших підприємств, установ, організацій і закладів культури та ЗМІ;
  - використовувати місцеві радіостанції, телевізійні центри та друкарні для військових потреб і проведення роз'яснювальної роботи серед військ і населення.
- 2) Наказ Головнокомандувача ЗСУ від 3 березня 2022 р. № 73 “Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану” (далі – Наказ), яким окреслено перелік забороненої до поширення інформації.

Також, в березні 2022 року, Кримінальний кодекс України було доповнено новими статтями (ст.ст. 111⁻¹, 114⁻², 435⁻¹, 436⁻²), практика застосування яких має безпосередній вплив на свободу вираження поглядів.

У листопаді 2022 року в Єдиному державному реєстрі судових рішень було виявлено шість вироків, щодо притягнення до кримінальної відповідальності за новими статтями ККУ, які стосуються поширення забороненої інформації. Варто зазначити, що у жовтні 2022 року було виявлено лише один вирок, на відміну від вересня 2022 року, в якому судами було ухвалено 30 вироків та серпня 2022 року, в якому було 45 вироків за вищезазначеними статтями ККУ.

Тенденція суттєвого зменшення ухвалення вироків за даними статтями видалась дивною тому, що під час моніторингу в жовтні 2022 року було зафіксовано 17 повідомлень про відкриття кримінальних проваджень за ст. 111-1, 114-2 та 436-2 КК України, а в листопаді було виявлено 44 таких повідомлення в загальнодоступних джерелах.

Відповідно, суттєве зменшення кількості судових рішень за статтями ККУ, що передбачають відповідальність за поширення певних видів інформації в Єдиному державному реєстрі не свідчить про те, що в листопаді ніхто не

¹⁰² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

здійснював поширення забороненої інформації в інтернеті. Така ситуація наштовхнула експертів з моніторингу на думку про те, що розпорядник Реєстру закрит доступ до судових рішень, які стосуються притягнення до відповідальності за досліджуваними статтями. Керуючись даним припущенням, нами було перевірено посилання на судові рішення, які ми, як приклади, наводили у попередніх звітах і нами було виявлено, що більшість посилань на ці судові рішення не працюють. Це підтвердило наше припущення про те, що розпорядник Реєстру закрит доступ до судових рішень, які стосуються притягнення до відповідальності за досліджуваними статтями. В свою чергу, ми наголошуємо на тому, що вся інформація, яка стосується судових рішень було нами зкопійована, в той час, коли вони були доступні в Реєстрі і повністю відповідає тексту рішень. З метою вирішення виявленої проблеми, ми звернулись до розпорядника Реєстру з проханням надати роз'яснення та відновити доступ до всіх судових рішень.

Серед рішень, які наразі є доступним і були виявлені під час моніторингу, наступні вирокі:

- 1) За ч. 1. ст.111⁻¹ КК України, яка передбачає відповідальність за заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України) - 1 вирок, ухвалений Дзержинським районним судом м. Харкова у справі № 638/6445/22.¹⁰³

Громадянку України, працюючу без офіційного оформлення швеєю на дому було позбавлено права обіймати посади в органах державної влади та місцевого самоврядування строком на 10 років.

Підставою для притягнення до кримінальної відповідальності було неодноразове розміщення публікацій (в тексті вироку описано 14 випадків поширення інформації: з них 10 власних текстових; 2 відеоматеріали та 2 репости) в соціальній мережі "Однокласники" із текстовим змістом на кшталт:

- 1) 13.03.2022 розмістила публікацію із текстовим змістом: «Слушаю я все эти истерики иностранных наёмников, которые памперсы не успели поменять после праздничного салюта со стороны ВС РФ в честь их прибытия на Украину и задаюсь только одним вопросом - вы в каком переходе метро свои военные билеты покупали? Что ж вы за профессиональные военные, если испугались обстрела? Вы же горячие точки прошли, должны знать, что на войне иногда и стреляют.»
- 2) 19.03.2022 розмістила репост з відеозаписом під назвою « ОСОБА_2 прочитал стихотворение: «Мам, я в плену, но ты не плачь. Заштопали, теперь как новый. Меня лечил донецкий врач Уставший, строгий и суровый».
- 3) 11.04.2022 розмістила відеозапис із полоненими військовослужбовцями, військовою технікою РФ і текстовим змістом: «Военкор Сладков сообщает:

¹⁰³ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107309029>

1000 МОРПЕХОВ ВСУ СДАЮТЬСЯ В ПЛЕН МВД и МГБ ДНР. НАБЛЮДАЮ ЗА ПРОЦЕССОМ. 300 ранених, 90 не способних передвигаться самостоятельно. Здоровых может быть более 800. Если все завершится по плану, оборона устроенная ВСУ на Металлургическом комбинате им Ильича падет. Это результат общей работы силовиков и спецслужб в Мариуполе. Тогда остается «Азовсталь» с нацистами. Мой небольшой фоторепортаж перед большими сюжетами на нашей ВГТРК.»

Проведеним лінгвістичним дослідженням, було встановлено, що у поширюваних матеріалах містяться публічні заперечення здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету на тимчасово окупованій території України.

Із вищезазначеного можна зробити припущення, що суд не аналізував інформацію, поширену обвинуваченою, покладаючись на висновок лінгвістичного дослідженням, а також тому, що вона безапелючно визнала свою вину.

Варто зазначити, що ухвалення вироку із покаранням “позбавлення права обіймати певні посади або займатись певною діяльністю...” до особи, яка офіційно не працювала, пов'язана з тим, що за ч. 1 ст. 111⁻¹ КК України передбачено лише один, зазначений, безальтернативний вид покарання.

За ч.1 ст.436⁻² КК України, яка передбачає відповідальність за виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії російської федерації проти України, розпочатої у 2014 році, у тому числі шляхом представлення збройної агресії російської федерації проти України як внутрішнього громадянського конфлікту, виправдовування, визнання правомірною, заперечення тимчасової окупації частини території України, а також глорифікація осіб, які здійснювали збройну агресію російської федерації проти України, розпочату у 2014 році, представників збройних формувань російської федерації, незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих російською федерацією, а також представників окупаційної адміністрації російської федерації, яку складають її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних російській федерації самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України) - судами було ухвалено 1 вирок Київським районним судом м. Харкова у справі № 953/5765/2¹⁰⁴.

Громадянина України, уродженця м. Харкова, який працює лікарем анестезіологом в КНП ХОР "Обласна клінічна травматологічна лікарня", раніше не судимого було визнано винуватим у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 436-2 КК України та призначено йому

¹⁰⁴ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107200704>

покарання у вигляді 1 року позбавлення волі та відповідно до ст. 75 КК України було звільнено від призначеного покарання з іспитовим строком на 1 рік.

Зазначене покарання було застосоване до винного за те, що він неодноразово розміщував коментарі під відео в мережі «YouTube» (в тексті вироку описано 5 випадків коментування відео) на кшталт:

- 1) 11.05.2022 о 00 год. 53 хв. під відеозаписом з назвою «Что происходит вокруг Змеиноного и почему бьют по Одессе» (посилання: <https://www.youtube.com/watch?v=Jr6B7PGrR68>), розмістив коментар: «Девушка, перестаньте гнать пургу! Просто посмотрите на карту, и вы увидите: 1) от о. Змеиный до Румынии ближе чем до Одессы 2) но расположен вдали от основных путей судоходства по черному морю. Т.е. он не мешает судоходному сообщению с Одессой (от слова «СОВСЕМ»). Более того: не сильно он влияет и на возможность высадки десанта. Просто признайте честно: ВСУ сильно лоханулись, пытаются достигнуть перемоги а la ОСОБА_8.»;
- 2) 15.06.2022 о 08 год. 58 хв. під відеозаписом з назвою «Округ «новороссия» Что будет делать Россия с подконтрольными территориями Украины?» (посилання: <https://www.youtube.com/watch?v=4zmuх2ROOgs>), розмістив коментар: «Идиотов, которые предпочтут жизням родных «дэргжаву», очень мало. И те в «дурках»...».

Згідно висновку спеціаліста зазначені коментарі під вищевказаними публікаціями містять виправдовування, визнання правомірною збройної агресії РФ проти України, виправдовування, визнання правомірною, заперечення тимчасової окупації частини території України, а також глорифікація осіб, які здійснюють збройну агресію з боку Російської Федерації проти України.

Знову ж таки, можна зробити припущення, що суд не аналізував інформацію, поширену обвинуваченим, покладаючись на висновок лінгвістичного дослідженням, а також тому, що він визнав свою вину.

За ч.2 ст. 436⁻² КК України, яка передбачає відповідальність за виготовлення, поширення матеріалів, у яких міститься виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії російської федерації проти України, розпочатої у 2014 році, у тому числі шляхом представлення збройної агресії російської федерації проти України як внутрішнього громадянського конфлікту, виправдовування, визнання правомірною, заперечення тимчасової окупації частини території України, а також глорифікація осіб, які здійснювали збройну агресію російської федерації проти України, розпочату у 2014 році, представників збройних формувань Російської Федерації, іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих російською федерацією, а також представників окупаційної адміністрації російської федерації, яку складають її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних російській федерації самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України, - судами було ухвалено 3 вироки:

- 1) Ожтвбрським районним судом м. Полтави у справі № 554/9614/22,¹⁰⁵ громадянина України, неодруженого, працюючого фахівцем приймальною відділення №14 ТОВ «Нова Пошта» було визнано винуватим у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 436-2 КК України та призначено йому покарання у виді обмеження волі на строк 2 роки. Відповідно до ст. 75 КК України звільнено від відбування покарання з випробуванням, встановивши іспитовий строк 1 (один) рік. Зазначене покарання було застосоване до винного за створення групи у месенджері «Telegram», на яку було підписано 330 учасників та в якій він здійснював функції адміністратора. В даній групі він розмістив інформаційну статтю, а якій йшлося про наступне «В ходе боя с националистами сержант ОСОБА_2 эвакуировал тяжелораненого командира бронемашины, оказал ему помощь, а потом занял его место и продолжил вести бой. Он уничтожил два вражеских БТР и до 25 диверсантов». В наступному дописі зазначено, що «старший сержант ОСОБА_3 предотвратил нападение ВСУ на блокпост. Ночью он заметил подъезжающий к позициям грузовик с украинскими военными, выстрелил в него из ПТУР, а личный состав уничтожил прицельным огнем пулемета». Судове рішення не містить посилання на висновки лінгвістичної експертизи. Обвинувачений визнав свою провину.
- 2) Київським районним судом м. Харкова у справі № 953/6233/22,¹⁰⁶ громадянку України, з середньою-спеціальною освітою, заміжною, яка є інвалідом другої групи було визнано винуватою у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст.436-2 ККУ, та призначено покарання у виді 2 років позбавлення волі без конфіскації майна. На підставі ст. 75 КК України було звільнено від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком на 1 рік. Дане покарання було застосовано до винної за неодноразове розміщення публікацій в соціальній мережі «Однокласники» (в тексті вироку описані три випадки розміщення публікацій), які, за висновками лінгвістичної експертизи, містили у собі інформацію, направлену на виправдовування, визнання правомірною збройної агресії РФ проти України. Під час судового засідання обвинувачена визнала свою провину.
- 3) Очаківським міськрайонним судом Миколаївської області № 483/823/22¹⁰⁷ громадянина України, з повною загальною середньою освітою, неодруженого, не працюючого, раніше не судимого було визнано винним у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 436-2 КК України, та призначено йому покарання у виді позбавлення волі строком на п'ять років без конфіскації майна. На підставі ст. 75 КК України від відбуття призначеного покарання його було звільнено з іспитовим строком на один рік. Зазначене покарання було застосовано до нього за неодноразове проставлення відмітки «клас» в соціальній мережі «Однокласники» (в тексті вироку описано 11 випадків поширення інформації, шляхом проставлення відмітки «клас») яке автоматично робить репост, тобто поширення матеріалів зі змістом, направленим на виправдовування, визнання правомірною збройної агресії РФ проти України. До прикладу одне із повідомлень мало такий зміст: «Украинские солдаты хотели посмеяться над «глупыми русскими совками». Но волна постов с этой героической бабушкой говорит о том, что они

¹⁰⁵ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107306020>

¹⁰⁶ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107309139>

¹⁰⁷ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107220932>

ошиблись! В результате, они только создали нам новый символ Мужества, Отваги и Чести!», виконаний на фоні зображення літньої жінки, що тримає прапор СРСР». Лінгвістична експертиза під час досудового розслідування не проводилась, обвинувачений визнав свою провину.

За ч.3 ст.436⁻² КК України, яка містить відповідальність за дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені службовою особою, або вчинені повторно, або організованою групою, або з використанням засобів масової інформації судами було винесено 1 вирок Шевченківським районним судом м. Києва у справі № 761/8758/22¹⁰⁸. Громадянина України, неодруженого, з вищою освітою, який працює в Київській міській клінічній лікарні № 3» лікарем-анестезіологом було визнано винуватим у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 436-2 КК України та призначено йому покарання у виді п'яти років позбавлення волі. На підставі ст.75 КК України було звільнено від відбування призначеного покарання, з іспитовим строком тривалістю в 2 роки.

Зазначене покарання було призначено винному за неодноразове розміщення в месенджері Телеграм в різних групах матеріали, які містили виправдовування, визнавав правомірною, збройну агресію Російської Федерації проти України. Зокрема, в тексті вироку описано три випадки поширення такої інформації:

- 1) В груповому чаті (групі) із назвою «#Монтян!», підписниками якого є 204,3 тис. осіб користувачів, виготовив та поширив допис наступного змісту: «братья украинцы! Максимально распространите! Необходимо собирать координаты дислокации личного состава и техники ВСУ, а также информацию о тех лицах, которые передают укрофашистам данные о передвижении нашей техники. Такую информацию необходимо передавать русским военным, которые пришли нас освободить от фашизма. Передавать надо лично, что бы вас не вычислили или по телеграмму, только потом удалить сообщения. Все будет Z!».
- 2) В груповому чаті (групі) із назвою «Colonelcassad», підписниками якого є 481,5 тис. осіб користувачів, в тому числі і ОСОБА_1 , виготовив та поширив допис наступного змісту: «Ребята , ну всем же понятно, что это нацист обыкновенный, как и все остальные. Надо добивать этих нациков Пора бы уже нормально сопротивляться и помогать фронту, не вестись на призывы украинской власти, игнорировать их приказы и мобилизацию, нельзя бездействовать. В тех городах, где уже русский флаг необходимо сделать хороший тыл для возможности продвижения нашей русской армии вглубь Украины. Для этого мы все должны максимально помогать солдатам и назначиной администрации едой и медикаментами и если надо -приютить и согреть. Они здесь чтобы освободить нас, а мы должны им максимально довериться. Многие наши сограждане уже работают и во всю помогают нашим русским братьям победить врага и на поле боя, и в уже мирных городах, где развивается русский триколор, распространяя правдивую информацию о войне, о зверствах бандеровцев. Неравнодушные лечат солдат, ремонтируют подбитую технику, кормят и поят, отдавая последнее для фронта, а наши прекрасные девушки влюбляются в освободителей.

¹⁰⁸ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107536425>

Друзья, если мы будем действовать вместе - мы победим. Распространяйте максимально это сообщение, пусть другие тоже знают и помогают».

- 3) В груповому чаті (групі) із назвою «ІНФОРМАЦІЯ_2», підписниками якого є 56,5 тис. осіб користувачів, виготовив та поширив допис наступного змісту: «#СвоихНеБросаем» Россия не воюет с украинским народом! Россия гарантирует вам мир и безопасность! Власть принадлежит украинскому народу, а не киевской хунте! Гражданскому населению страны ничего не угрожает! Разошлите это всем, пусть знают, что русские пришли нас освободить».

Поширення вищезазначених матеріалів були визнані судом кримінальне правопорушення, передбачене ч. 3 ст. 436-2 КК України. Прямого посилання на висновок лінгвістичної експертизи у тексті вироку немає, однак з обвинуваченого було стягнуто на користь держави процесуальні витрати, пов'язані з залученням експертів. У судовому засіданні було укладено угоду про визнання винуватості між прокурором та обвинувачуваним.

Крім ухвалення вироків за новими статтями Кримінального кодексу України, протягом звітнього періоду судами було ухвалено один вирок за статтею 111 КК України. Зазначена практика, також, має вплив на цифрові права людини, оскільки передбачає застосування кримінальної відповідальності в тому числі за поширення небезпечної інформації в інтернеті.

Шевченківським районним судом м. Києва у справі № 761/7319/22 було винесено вирок за ч. 1 та ч. 2 ст. 111 КК України,¹⁰⁹ яка передбачає відповідальність за державну зраду, тобто діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України в умовах воєнного стану. Уродженця м. Севастополь АР Крим, громадянина України, раніше не судимого, було визнано винним та призначено покаранням у вигляді позбавлення волі на строк 15 років з конфіскацією усього належного йому на праві власності майна за повідомлення в особистій переписці за допомогою застосування Телеграм громадянам рф інформації стосовно дислокацій стратегічно важливих об'єктів, в тому числі військових частин, військових заводів, об'єктів критичної інфраструктури тощо на території України.

Загалом, у звітньому періоді судами було ухвалено 7 вироків за статтями Кримінального кодексу України, практика застосування яких має безпосередній вплив на свободу вираження поглядів в інтернеті. Це пов'язано з тим, що поширення інформації, яке стало підставою для застосування кримінальної відповідальності у всіх проаналізованих судових рішеннях, відбувалось в мережі Інтернет. В більшості випадків таке поширення відбувалось на платформах спільного доступу до інформації Фейсбук, ТікТок, Однокласники, Вконтакте та месенджерах Телеграм, Вайбер, Вотсап, тощо.

Під час аналізу вироків було виявлено проблему кваліфікації однотипних дій та, відповідно, застосування різних видів покарання до осіб, які здійснювали

¹⁰⁹ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107536357>

поширення інформації в одних і тих самих соцмережах, в той самий спосіб та схожого змісту.

Зокрема, у справі № 638/6445/22¹¹⁰ громадянку України було позбавлено права обіймати посади за поширення в соціальній мережі “Однокласники” 14 публікацій, що містяться публічні заперечення здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету на тимчасово окупованій території України (ч. 1 ст 111-1 КК).

В той час, як іншу громадянку України було визнано винуватою у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст.436-2 ККУ, та призначено покарання у виді 2 років позбавлення волі без конфіскації майна та звільнено від відбування покарання з іспитовим строком на 1 рік, за розміщення трьох публікацій в соціальній мережі “Однокласники” які містили у собі інформацію, направлену на виправдовування, визнання правомірною збройної агресії РФ проти України (справа № 953/6233/22¹¹¹).

Окремо хотілось би звернути увагу та той факт, що відповідно до проаналізованих вироків лише 1 особа, яку було визнано винною у вчиненні злочинів, понесла реальне покарання (за державну зраду у справі № 761/7319/22). У всіх інших справах, винних осіб від відбування покарання було звільнено на підставі статті 75 ККУ (в переважній більшості вони визнавали свою провину).

Крім правозастосовчих проблем, під час моніторингу було виявлено те, що більшості випадків суди не застосовують інших способів аналізу поширеної інформації, крім посилань на висновки експертів-лінгвістів. В таких рішеннях вбачається ризик того, що судова практика є, насправді, повним відтворенням позиції і практикою відповідних судових експертів.

Також, під час моніторингу було виявлено 4 судових рішень у цивільних справах, які містять порушення цифрових прав людини у вигляді непропорційного обмеження права на свободу вираження поглядів:

Одночасне застосування таких способів правового захисту, як спростування та видалення спірних відомостей без обґрунтування необхідності в цьому; невмотивованість рішень про видалення спірної інформації, що порушує європейські стандарти у галузі свободи слова.

Як зазначалось в попередніх звітах про результати моніторингу цифрових прав, в Україні активно розвивається судова практика, відповідно до якої суди зобов'язують не лише спростовувати ту чи іншу інформацію, визнану недостовірною, але й видаляти спірні відомості. При цьому, такі судові рішення, як правило, належним чином не мотивуються. Детальніше зазначену проблему описано в аналітичному звіті “Судова практика у справах про поширення інформації в інтернеті: тенденції та проблеми правозастосовної практики”¹¹².

¹¹⁰ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107309029>

¹¹¹ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107309139>

¹¹² <https://www.ppl.org.ua/wp-content/uploads/2020/08/Судова-практика-у-справах-поширення-інформації-в-інтернеті.pdf>

У листопаді 2022 року під час моніторингу виявлено 4 рішення про спростування та видалення спірних відомостей без належного обґрунтування необхідності в цьому, а саме:

- 1) рішення Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області у справі № 214/1292/22;¹¹³
- 2) рішення Франківського районного суду м. Львова у справі № 2/465/571/22;¹¹⁴
- 3) постанова Київського апеляційного суду у справі № 761/32881/21;¹¹⁵
- 4) постанова Львівського апеляційного суду у справі № 461/2701/20.¹¹⁶

Окремо варто зауважити, що в Єдиному державному реєстрі судових рішень продовжують з'являтися рішення у справах про захист честі, гідності і ділової репутації, а також вироки судів в яких зміст спірної інформації прихований позначками “ІНФОРМАЦІЯ No_”, що унеможливує ознайомлення з відомостями, щодо яких заявлено позовні вимоги. Прикладом такої практики є всі зазначені в попередньому абзаці судові рішення.

ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ

Відповідно до пункту 3 Указу Президента України № 64/2022 “Про введення воєнного стану в Україні” (затверджено Законом України “Про затвердження Указу Президента України “Про введення воєнного стану в Україні”, реєстраційний № 2102-ІХ від 24 лютого 2022 р.) у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану, тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, передбачено можливість обмеження прав та свобод, в тому числі, права вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір.

У звітному періоді продовжувалась негативна практика, яку було зафіксовано в лютому-серпні 2022 року щодо застосування Закону України “Про доступ до публічної інформації” і яка полягає у відмовах в наданні відповідей на запити, неоприлюднення інформації на офіційних вебсайтах органів державної влади та обмеженням чи повним припиненням доступу до інформації в публічних реєстрах.

1. Щодо надання інформації на запити.

У листопаді 2022 року було проаналізовано 314 запитів, які були направлено за допомогою веб ресурсу “Доступ до правди”.¹¹⁷

Серед проаналізованих запитів щодо надання інформації було виявлено:

¹¹³ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107131158>

¹¹⁴ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107258679>

¹¹⁵ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107204747>

¹¹⁶ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107134394>

¹¹⁷ <https://dostup.pravda.com.ua>

- 206 запитів, на які розпорядники вчасно та в повній мірі надали свої відповіді, що становить 65% від загальної кількості (62% у жовтні та 59% у вересні);
- 45 запитів, на які розпорядники не надали відповідь, що становить 14% (у жовтні 16%, у вересні - 20%);
- 63 запити, на які було відмовлено в наданні публічної інформації, що становить 20% (у жовтні - 21%, у вересні - 22%).

Як видно із проаналізованої інформації, в листопаді 2022 збереглася тенденція щодо надання відмов у відповідь на запити. В більшості випадків, відповіді розпорядників, в яких вони не надавали запитувану інформацію, були правомірними, однак, варто зазначити, що із 63 відмов у наданні інформації 22 мають ознаки неправомірності.

Під час проведеного моніторингу було виявлено, що найпоширенішою підставою для надання відмови в листопаді 2022 року було посилання на те, що запит не відповідає встановленій Законом України “Про доступ до публічної інформації” формі, в той час як ці запити повністю відповідали вимогам зазначеного закону. Зокрема було виявлено 11 таких відмов:

1. Головне управління статистики у Чернівецькій області у відповідь на запит щодо статистики злочинності повідомило, що запит має бути оформлений на офіційному сайті Головного управління статистики у Чернівецькій області.¹¹⁸
2. Ірпінська міська рада повідомила, у відповідь на запит щодо отримання нею гуманітарної допомоги, відповіла, що запит не відповідає вимогам ст. 17 Закону України “Про доступ до публічної інформації” без уточнення яким самим.¹¹⁹
3. Запорізька міська рада у відповідь на запит щодо того на підставі яких документів (наказів, розпоряджень) ЗМР, ДОН ЗМР, ТВО працівники закладів дошкільної освіти приймають ВПО та працюють у нічний час з березня 2022 року, надала відповідь із посиланням на те, що запитувач має уточнити, які саме накази він запитує.¹²⁰
4. Управління освіти виконавчого комітету Обухівської міської ради у відповідь на шість запитів щодо розміру заробітних плат працівників комунальних підприємств Обухівської міської ради в сфері освіти, відмовили у наданні такої інформації з посиланням на те, що ця інформація не може бути опублікована на сайті “Доступ до правди”.¹²¹
5. Державне бюро розслідувань у відповідь на запит щодо порядку проходження комплексного медичного огляду (диспансеризації) особами рядового і начальницького складу Державного бюро розслідувань зазначило, що запитувач не достатньо конкретизував, яку саме інформацію він хоче отримати.¹²²
6. Дніпровська міська рада відмовила у наданні відповіді на запит, посилаючись на те, що у запиті повинно бути зазначено прізвище, ім'я та по батькові, що

¹¹⁸ https://dostup.pravda.com.ua/request/statistika_zlochinnosti_15#incoming-365632

¹¹⁹ https://dostup.pravda.com.ua/request/ghumanitarna_dopomogha_6

¹²⁰ https://dostup.pravda.com.ua/request/roboata_zakladiv_doshkilnoyi_osvi

¹²¹ https://dostup.pravda.com.ua/request/rozmir_zarobitnoyi_plati_pratsiv_7#incoming-365773

¹²² https://dostup.pravda.com.ua/request/poriadok_prokhozhiennia_komplie#incoming-365907

не відповідає вимогам Закону України “Про доступ до публічної інформації”.¹²³

Наступною підставою для надання відмов у відповідь на запит було посилання на дію правового режиму воєнного стану, 7 таких відмов:

1. Національне агенство з питань запобігання корупції;¹²⁴
2. Запорізька обласна державна адміністрація (дві відмови);¹²⁵
3. Господарський суд Донецької області (три відмови);¹²⁶
4. Харківська обласна військова адміністрація.¹²⁷

Ще одією підставою для відмов у наданні запитуваної інформації була - відсутність у розпорядника запитуваної інформації (три таких відмови). Однак, розпорядник публічної інформації може відмовити в наданні інформації тільки тоді, коли він не тільки не володіє такою інформацією, а й не зобов'язаний, відповідно до його компетенції, передбаченої законодавством, володіти інформацією, щодо якої зроблено запит. Під час моніторингу у листопаді 2022 року було виявлено низку відповідей на запити, в яких розпорядники посилаються на відсутність запитуваної інформації, в яких вбачається зловживання даною підставою. Зокрема, Полтавська міська рада у відповідь на запити щодо розміру заробітної плати Голови, заступників та секретаря міської ради, відмовила у наданні такої інформації з посиланням на те, що не володіє такою інформацією.^{128 129} А також, відмовила у наданні інформації щодо наявності та переліку земель державної та/або комунальної власності, які ще не надані у користування та можуть бути передані безоплатно у приватну власність ділянки під забудову у межах м. Полтава.¹³⁰

Віднесення запитуваної інформації до інформації з обмеженим доступом було ще однією підставою для ненадання запитуваної інформації. Полтавська міська рада у відповідь на запит щодо суми витрачених коштів, органами місцевого самоврядування на ДФТГ зазначила, що ця інформацію є з обмеженим доступом.¹³¹

Обмеження доступу до інформації та віднесення її до інформації з обмеженим доступом має здійснюватись розпорядником інформації на підставі проведення “трискладового тесту” згідно Закону України “Про доступ до публічної інформації”. У відповідях, які були проаналізовані у вересні 2022 року, розпорядники надавали відмови просто зазначаючи, що запитувана інформація є з обмеженим доступом без обґрунтування та застосування “трискладового тесту”.

2. Щодо закриття публічного доступу до державних реєстрів.

¹²³ https://dostup.pravda.com.ua/request/nie_nadannia_vidpovidi_na_zapit_3#outgoing-119076

¹²⁴ https://dostup.pravda.com.ua/request/zapit_pro_utochniennia_pravosubi

¹²⁵ https://dostup.pravda.com.ua/request/ghumanitarna_dopomogha_10

¹²⁶ https://dostup.pravda.com.ua/request/zarobitna_plata_90

¹²⁷ https://dostup.pravda.com.ua/request/kapitalnii_riemont_vul_viesnina

¹²⁸ https://dostup.pravda.com.ua/request/105661/response/366395/attach/2/.pdf?cookie_passthrough=1

¹²⁹ https://dostup.pravda.com.ua/request/zarobitna_plata_miera_siekrietar

¹³⁰ https://dostup.pravda.com.ua/request/zabudova_8#incoming-366039

¹³¹ https://dostup.pravda.com.ua/request/koshti_na_dftgh_poltava#incoming-366078

У листопаді 2022 року продовжував бути обмеженим доступ до 19 публічних електронних реєстрів, серед яких:

- 1) Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань.
- 2) Єдиний реєстр громадських формувань.
- 3) Реєстр громадських об'єднань.
- 4) Реєстр повідомлень суддів про втручання у здійснення правосуддя. На сайті міститься повідомлення про тимчасове обмеження роботи реєстру.
- 5) Державний реєстр друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності.
- 6) Реєстр декларацій родинних зв'язків та доброчесності.
- 7) Державний реєстр атестованих судових експертів.
- 8) Реєстр методик проведення судових експертиз.
- 9) Єдиний реєстр підприємств, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство.
- 10) Єдиний реєстр арбітражних керуючих України.
- 11) Реєстр суднозаходів.
- 12) Реєстр морських портів.
- 13) Реєстр гідротехнічних споруд морських портів України.
- 14) Реєстр суб'єктів господарювання, що провадять свою господарську діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг, діяльність яких регулюється НКРЕКП.
- 15) Реєстр операторів, провайдерів телекомунікацій.
- 16) Єдиний державний реєстр операторів поштового зв'язку.
- 17) Реєстр виданих ліцензій на користування радіочастотним ресурсом України.
- 18) Реєстр платників акцизного податку з реалізації пального та спирту етилового.
- 19) Реєстр альтернативних видів палива.

Після запровадження в Україні правового режиму воєнного стану та набрання чинності Постановою Кабінету Міністрів України від 12 березня 2022 р. № 263 «Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану»¹³² відбулося закриття доступу до низки публічних реєстрів, а також до вебпорталів, які містять набори відкритих даних.

Зазначена Постанова надала можливість міністерствам, іншим центральним і місцевим органам виконавчої влади, державним і комунальним підприємствам,

---

¹³²<https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-zabezpechennya-funkcionuvannya-informacijno-komunikacijnih-sistem-elektronnih-komunikacijnih-sistem-publichnih-elektronnih-reyestriv-v-umovah-voennogo-stanu-263>

установам, організаціям, що належать до сфери їх управління, для забезпечення належного функціонування інформаційних, інформаційно-комунікаційних та електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів, володільцями (держателями) та/або адміністраторами яких вони є, та захисту інформації, що обробляється в них, а також захисту державних інформаційних ресурсів, під час дії правового режиму воєнного стану зупиняти, обмежувати роботу інформаційних, інформаційно-комунікаційних та електронних комунікаційних систем, а також публічних електронних реєстрів.

Закриття деяких реєстрів порталу відкритих даних і публічних реєстрів не виглядає пропорційним і доцільним засобом для захисту національної безпеки. Відповідно до вимог ч.3 ст.6 Закону України “Про доступ до публічної інформації”, інформація з обмеженим доступом має надаватися розпорядником інформації, якщо він правомірно оприлюднив її раніше.

Окрім закриття реєстрів, ненадання публічної інформації за запитами, негативна динаміка прослідковувалась і в частині зобов'язань розпорядників публічної інформації щодо її оприлюднення. Незважаючи на вимогу Закону України “Про доступ до публічної інформації” щодо невідкладного оприлюднення інформації про факти, що загрожують життю, здоров'ю та/або майну осіб, і про заходи, які застосовуються у зв'язку з цим, така інформація не публікувалася.